

# HÉVÍZ

Művészeti folyóirat

XXII. évfolyam • 2014/6 • Ára: 300 Ft

**Forgách András**

**Hidas Judit**

prózái

**Kántor Péter**

**Krusovszky Dénes**

**Zalán Tibor**

versei

Szántó Veronika

**Machiavelli**

**Amade és a zengő semmi**

Babiczky Tibor

**Fitzgerald füzetei**

**Ne bántsátok a Zrínyit!**



## Nyílt víz

Kántor Péter: A krónikából .....	403
Hidas Judit: Turista Afrikában .....	404
Csehy Zoltán: Sesto áriája .....	410
Soltész Béla: Széphalom .....	411
Várnai Réka: Fehér .....	414
Zalán Tibor: Éjszaka Pályaúdvár .....	416
Forgách András: A találka .....	417
Borsik Miklós: Átokkalendárium .....	423
Pion István: Breakdown .....	425
Beck Tamás: Vakáció .....	426
Pál Dániel Levente: Álmaink piros sportladája .....	429
Jászberényi Sándor: Banana Split .....	430
Molnár Illés: Kétszikű hajnal .....	438
Gyórfi Kata: Közben a varjak .....	440
Krusovszky Dénes: 1990, Mintha kútba néznénk, Tegnap .....	441

## Vízibicikli

Szederkényi Olga: A zengő semmi dicsérete .....	445
(beszélgetés Amade Lászlóról Ajkay Alinka irodalomtörténésszel)	

## Hajósza.kács

Darida Benedek: Tök tejjel és tehénbél .....	451
--	-----

## Hullámverés

Nényei Pál: Ne bántsd a Zrínyit! .....	457
Szántó Veronika: A gonosz tanítómestere? (Az 500 éves fejedelem) .....	465
Babiczy Tibor: F. Scott Fitzgerald Jegyzetfüzetei és az alkoholizmus .....	471

## Öböl

Szántó Endre: A törökkori Hévíz (1526–1606) .....	479
---	-----

Hévíz  
Művészeti folyóirat  
Megjelenik kéthavonta

Főszerkesztő: Szálinger Balázs  
Szerkesztő: Cserna-Szabó András  
Olvasószerkesztő: Cséby Géza  
Kézirat-előkészítés: Darida Benedek

Szerkesztőbizottság: Cserna-Szabó András, Cséby Géza, Hinger Tamás,  
Óry Rózsa, Szálinger Balázs, Szántó Endre

Alapította: Dr. Kiss Lajos  
Kiadja Hévíz Város Önkormányzata, 8380 Hévíz, Kossuth Lajos utca 1.  
Felelős kiadó: Papp Gábor polgármester

e-mail: [hevizfolyoirat@gmail.com](mailto:hevizfolyoirat@gmail.com)  
[www.facebook.com/hevizfolyoirat](http://www.facebook.com/hevizfolyoirat)  
Korábbi számaink: [www.onkormanyzat.heviz.hu/heviz/heviz-folyoirat-szamai](http://www.onkormanyzat.heviz.hu/heviz/heviz-folyoirat-szamai)

Terjesztés, előfizetés: Csongrádiné Olasz Sára, [csongradine@hevizph.hu](mailto:csongradine@hevizph.hu)  
Tördelés, layout: Leon Creativon Kft.  
Nyomás és kötés: Ziegler Nyomda Kft.

ISSN szám: 1216-8181



**NYÍLT VÍZ**



Kántor Péter

## A KRÓNIKÁBÓL

.....  
És ahogy jött egyik a másik után,  
vették a mindenféle lapokat,  
osztottak, szoroztak bátran,  
hogy bearanyozzák a napokat,  
ástak, falaztak, utaztak,  
pörögtek a drogoktól,  
pénzeket utaltak online,  
beálltak, kiálltak sorokból,  
simára borotváltak  
gyúrt arcot, őserdőt, bármit,  
nagyítólencsék előtt  
szétnyílt az égi kárpit,  
de őrizték is a hagyományt  
lelkesen, ahogy lehetett,  
világtalant az úton  
vaksüket vezetett,  
és nem féltek semmilyen szóktól,  
csak a fekete lyukaktól meg a póktól,  
és gyűjtötték, ami kincs, ami szemét,  
hideget, meleget, nőt, férfit, esti mesét,  
meg telefonon rendeltek, de mit is?  
valami vallást vagy eszmét?  
atombombát meg pizzát,  
meg örökbe fogadták a jegesmedvét.

2007–2014

Kántor Péter (Budapest, 1949) Artisjus Irodalmi Nagydíjas költő.  
Legutóbbi kötete: Köztünk maradjon (2012).

**TURISTA AFRIKÁBAN**

Vendégül látjuk szombaton, ma én leszek a bébiszittere. Először szidom a férjem, minek szervezkedik folyton, ott vannak a saját gyerekeim, ne jöjjön a nyakamra még egy. Ráadásul egy ilyen, gondolom magamban, de ezt már nem merem mondani, én nem, én toleráns vagyok. Aztán eszembe jut, a gyerekek örülni fognak, és így talán én is megúszom a délelőttöt anélkül, hogy játszani kéne velük. Autóval megyek le értük. Mi fent lakunk a kisváros legmagasabb pontján, a hegyen, ők külterületen, az autópálya mellett. Földes úton kellene bezötykölődnöm hozzájuk, de kijönnek elélem, apa és fia végigsétálja ezt a két-három kilométert, ami a házuktól a főútig vezet. A gyerek a kis fekete ember nyakában, arca poros, maszatos, még csak nem is mosdatják, állapítom meg. Sanyi, az apja vigyorog, elől hiányzik egy foga, a cigarettát szokta ott kilógnatni, amikor jókedve van. Berakja a fiát a hátsó ülésre, nem köti be, azt mondja, őt se csatolták be soha, mégsem lett semmi baja. Ráparancsolok, hogy kapcsolja be, még az kéne, hogy a rendőrök megállítsanak, istenem, ezek ennyit se tudnak.

Hazafelé két helyen is megállunk, benzinkút, zöldséges, elég sokáig kell várniuk az autóban. A kisfiú már biztos kimászott a gyerekszékéből, egy kétéves nem bír ennyi ideig egy helyben ülni, gondolom magamban. Szinte látom, ahogy az első ülésen ugrál, trappol a holmikon, festékesflakonok, rongyok, ka-

bát, gyorskajás papírdobozok vannak szétszórva az autóban, a férjem mindent behajigál, aztán hetekig úgy marad. De amikor visszajövök, a kisfiú fegyelmelzeten ül a helyén, és egy műanyag, felhúzható vízilóval játszik, ami szintén ott hever időtlen idők óta, én már észre sem veszem, annyira megszoktam.

Kinyitom az ajtót, és arcon csap a kocsiba szorult keserű emberszag. Nem is emberek, állatok ezek, akik még a saját kipárolgásuktól sem undorodnak, dühöngők magamban, bebüdösítik az autót, a ruhámat, öltözhetek át otthon. Legszívesebben kiraknám őket a kocsiból, húzzatok haza az ólatokba, gondolom, de aztán ránézek a gyerekekre, ahogy pörgeti a víziló lábát, úristen, én vagyok az állat, igen, rohadt szemét vagyok, de mit csináljak, egyszerűen nem bírom.

Végül megnyomom az ablaklehúzó gombokat, a szél kisöpör mindent, a dühömet is, még egy-két papírt is felkap a kocsipadlójáról.

Adok a gyerekeknek banánt, biztos nem eszik ilyet gyakran, gondolom, talán ma még nem is reggelizett. Nem kell neki könyörögni, rögtön nyúl érte, pillanatok alatt befalja, mint a koldus, aki magába töm mindent, még akkor is, ha nem éhes, hogy biztosan az övé legyen. Vagy mint a gyerekeim, mint minden gyerek, de nekem először mégis a koldus jut az eszembe.

Hazaérünk. A kisfiút beviszem a házba, a fiam boldog, majdnem egyidősek, együtt berregnek egész délelőtt, autókat, motorokat tologatnak, repülőket reptetnek. Közben az apja kint dolgozik, kerti munkára jött, itt a tavasz, nagy a kert, ötezer négyzetméter, már-már egy kis földbirtok. Lehet ásni, földet talicskázni, bokrokat nyírni, ültetni, kerti bútort festeni, mindig van valami.

A férjem szerint Sanyi csak az ásásra jó és a földhordásra. Tavalyelőtt még nagyobb munkákat is rábízott, például vakondhálót kellett letennie. Az egész kertben felszedte a gyepet tíz centi földréteggel, aztán a bokrok helyét kivágva lerakta a műanyag védőrácsot kisebb darabokból összeállítva. A vakond mindenhol fel tud jönni, legutoljára a vízaknában ásott magának lyukat. A férjem évek óta harcol vele. Sanyi úgy-ahogy elhelyezte a hálót, azt gondolta, nem veszi észre senki, ha nem illeszti össze mindenhol rendesen, ráhordta a földet és a gyepet. Ugyan ki tudja ezt ellenőrizni? Arra nem számított, hogy maga a vakond fogja elárulni, néhány hét múlva újra megjelentek a buckák a kertben. Kezdhettem előlről, hetekig dolgozhatott ingyen, persze sokszor nem jött, hiába ígérte, de mivel más dolga nem volt, nagy nehezen megcsinálta. Munkája pedig nem szokott lenni, miért is lenne.

Az utcánkban lakók még kérdezték az elején, ki dolgozik nálunk, nekik is kellene segítség a kertben, de amikor elmondtam, csak legyintettek. Az egyik szomszéd kerek perec kijelentette, „olyan hozzánk a lábát nem teszi be”,

ebben a témában nem kell szégyenlősnek lenni, hiába próbáltuk meggyőzni, hogy ez nem olyan, nem lop, csak egy kicsit a körmére kell nézni.

Van azért, aki ad a szavunkra, mondjuk a nagynéném. Festő kellett neki a tizenkettedik kerületbe. Küldjük Sanyit meg a hórihorgas, fogatlan Janit, aki magyar és szobafestő-mázoló a szakmája, csak éppen sosincs munkája. Ha mégis keres valamit, azt még aznap este bedobálja a kocsmai automatákba. Régebben sokat ivott, most játszik helyette. Nyerni akar, számítógépre gyűjt évek óta.

Sanyi és Jani el is megy, a nagynéni fizeti a benzint is, hogy beérjenek hozzá a fővárosba, még így is olcsóbbak, mintha egy szabadság-hegyi szakit bízna meg. Hatezer per nap, ennyi a bérük évek óta. Végeznének a lakással egy hét alatt, de Sanyi már a harmadik nap nem bír magával. Egymást érik a cigarettaszünetek, vagy Janinak magyaráz, mit hogyan csináljon, ő meg a létrát támasztja. Aztán jön a nagynéni, és szól, hogy lassan halad a munka, amit egy hétre terveztek, abból lassan három lesz. Erre Sanyi rászól, hogy jobb lenne, ha a néni nem pofázna bele mindenbe, ha nem menne oda ennyit, akkor talán dolgozni is tudnának.

A lépcsőházat is ki kellett volna festeni, lett volna még munkájuk egy hétig, a pénzből megélték volna egy hónapig. De a néni már nem őket hívta.

Sanyi most a mi kertünkben dolgozik, fát hord, ás, talicskázza a földet, erre jó, ezt tudja csinálni, és a főnök itt mégiscsak férfi. Vele van a kisfiú is, amióta megszületett, hordja magával mindenhova. Első gyerek, többet nem is szeretnék, ez is alig akart összejönni, nyolc évig próbálkoztak. Az anya intézetben nőtt fel, Sanyi mindig büszkén mondogatja, ő volt az egyetlen szülőzlány az egész Gyerekvárosban. Most takarítónő az egyik Auchanban, könnyebben kap munkát, mégiscsak magyar. A kisfiú tejeskávészínű, zöld a szeme, szőkés a haja. Bölcsődébe nem veszik fel, nincs férőhely, mondják nekik. Talán most tavasszal, dűnnyögi az apja. Addig viszi magával a kisfiút mindenhova, hiába van szombat, ma is épp dolgozik az anyja, Sanyi csak így tud eljönni hozzánk, én meg elvállaltam egyszer, kivételesen, mert azért mégse szeretnék hosszú távon egy ilyen bébiszittere lenni.

A kisfiú egyébként egész jól feltalálja magát, állapítom meg egy idő múlva, nem sok vizet zavar, talán érzi, talán megszokta, hogy ha rossz, kihajítják azonnal. Úgy mozog a lakásban, mintha mindig is itt élt volna, nem sír, nem keresi az apját, a játék autók teljesen elbűvölik. „Brmm, brmm”, ennyit tud csak mondani, és azt, hogy „apa”, egész délelőtt berregnek a másik kettővel, matatnak a gyerekszobában, legalább addig is nyugtom van az enyémeiktől. Gyorsan előkészítem az ebédet, aztán indulunk a hegyre kirándulni.

Az utcán mások is csatlakoznak hozzánk. Gyerekes családok laknak itt, mindenki szívesen jön ilyen időben sétálni, még nincs túl meleg, de a hosszú tél után végre süt a nap. A gyerekek előreszaladnak, keresem a kisfiút, hol van. Hirtelen meglátom a kis kék kabátot, a félrecsúszott, narancssárga sapkát és a kacszva imbolygó apró lábakat. Csak megy, hegynek fölfelé, körülötte felnőttek és gyerekek, akiket nem is ismer. Nem néz senkire, nem kéredezkedik ölbe. „Szokva van a kissrác”, mondja az egyik anyuka, aki a négyéves lányát mindig a kezében cipeli, mintha csecsemő volna. „Múltkor láttam őket ott a buszmegállónál a földúton”, meséli, „hóvihar volt, de a gyerek az apja mellett gyalogolt végig”. Most is úgy menetel előre, mintha háborúba indulna.

Nemsokára szűkebb, földes útra érünk az erdőben, körülöttünk szúrós bokrok, de a kisfiú észre sem veszi, csak megy előre. Ő a legkisebb, de egy szava sincsen. A nők lopva nézik, furcsa mosoly bujkál az arcukon, azt mondják, lát-szik, hogy semmitől sem kímélik, de közben már szorosabban fogják a saját gyerekük kezét, nehogy egy szúrós ág a szemükbe csapjon. A kisfiú után nem nyúl senki, én sem, a sajátjaimra vigyázok. Ő egyébként is csak szívességből van itt, mentegetem magam, az apja baja, hogy nem tud a gyerekekkel mit kezdeni, amíg dolgozik.

Felérünk a hegytetőre. Mindenki liheg, van, aki elterül a földön, annyira elfáradt a gyors menettől. A kisfiú nem ül le, nem tudja, mi az, pihenni, csak akkor szusszan egyet, amikor rosszul emeli a lábát és a fűben elbotlik. Ilyenkor fekszik ott egy kicsit, rágcsálja a virágokat, kapargatja a földet, de aztán fentről megragadja egy kéz, talpra állítja, és ő újra megy, csak megy előre. A kéz az enyém, én állítom fel, a végén még felfázik, én kiabálok utána, ha rossz irányba indul, én hozom vissza, amikor egy szikla tetejére fel akar mászni. A többi szülő addig inkább figyel a gyerekeimre, ezt az egyet nekem hagyják, oldjam meg én.

Elindulunk haza. Meredek, kavicsos út vezet a hegyről lefelé. Minden anya fogja a saját kölykét, könnyű itt a mélybe gurulni. Az enyémeiket átadom a férjemnek, én meg elkapom a kisfiút. Először nem akarja, hogy segítsék neki, de szorosan tartom, „ne fickándozz, te kis vakarcs”, mondom neki.

Ahogy ereszkedünk le a hegyoldalra, egyszer csak elkezd ugrálni, sikongatni, kacarászni. Nem értem, miért jó a csúszós kavicsra egyensúlyozni, de ő legszívesebben levetné magát a mélybe, alig tudom követni, rángat lefelé, mint egy kutya, aki szagot kapott. Ekkor jövök rá, hogy nemcsak sírni, de nevetni se hallottam egész nap. „Állj, állj, lassabban, le fogsz gurulni”, mondom neki, de ő gurgulázó nevetéssel száguld lefelé. Megelőzzük az egyik nőt, aki a gyerekével milliméterenként lépeget előre, a kisfiú örömét látva cinkos han-

gon szól utánunk, „az a legviccesebb, hogy tutira nem esne baja, ha elengednéd a kezét”, mondja. „Ezt most hogy érted”, kérdezek vissza, de ő nem válaszol, én meg inkább elhazudom a célzás jelentését. „Igen, az én fiam is ilyen”, mondom neki, „ki gondolná, hogy kétévesen már három lépcsőfokot le tud ugrani és talpra érkezik”. A nő hallgat, lehet, hogy ő is ezt akarta mondani, ügyes gyerek ez, talán tényleg el kéne engedni.

El is eresztem a kezét, és a kisfiú végre megindulhat kedve szerint a lejtőn lefelé. Az örömtől sikongatva kapkodja a lábát, csakúgy porzik a föld alatta, de nekem hirtelen beugrik a kép, ahogy elbotlik és gurulni kezd, ahogy a szájából és a fejéből ömlik a vér. Vajon mit szólna az apja, vajon merne-e valamit szólni, vagy csak elintézné annyival, hogy az élethez hozzá kell edződnie?

Elkapom a kezét. Jobb a békesség.

Otthon leülünk ebédelni. Tésztát főztem meg csirkét. A tésztát minden gyerek szereti, csirkét meg biztos ritkán eszik. Itt végre jóllakhat, gondolom saját jószágomtól eltelve, de a kisfiú nem éhes, csak turkál az ennivalóban. Egyszer csak látom, hogy elaludt a tányérja felett a csirkével a kezében.

Mire felébred, az apja már végez a munkával, lehet hazamenni. „Majd én elviszem magukat”, ajánlom fel nekik. Sanyi csodálkozik, és a férjem is, nem szoktam máskor ilyen szolgálatkész lenni.

Megyünk az úton, ki a városból, elérünk a földútig. Szállnának ki, de én nem engedem, „nem gond”, mondom nekik, „biztos elfáradtak, begurulok egészen a házig”. Zötykölődünk a földes úton, átmegyünk egy hídon az autópálya felett. Még sosem jártam nyomortelepen, szeretném látni a lerobbant kalyibákat, meg a lánkra vert, csaholó kutyákat, a rongyos gyerekeket, akik biztos ott szaladgálnak az utcán. Tányértörést akarok hallani, és azt, ahogy a putriban az asszony rikácsol a részeg férjével. Az M3-as másik oldalán már ott vannak a házak, de nem látok se gyereket, se kutyákat, csak lerobbant nyugati autókat, amelyek az enyémhez hasonlóan úgy hullámoznak a földúton, mintha tengeren hajóznának.

Bekanyarodunk az utcájukba, mindenhol nyaralók, kis kertek, családi házak. Megállunk egy keskeny telek előtt. Alig látok be, a kerítés rozsdás dróthálóból és hullámpalából van összerakva, mögötte ólszerű tákolmány, sokkal alacsonyabb, mint a többi épület. Látszik, hogy innen-onnan szedték össze az ajtót, az ablakokat. A falat kátrányszerű papír borítja. Vagy az maga a fal? „Nem is tettszene elhinni, mennyit dolgoztam, hogy ez a ház így nézzen ki”, dicsekszik a férfi. „Ha jött volna fél éve, amikor a házat kibéreltük, azt mondta volna, valami putriban lakik ez a Sanyi.”

Nem tudom, mit feleljek, talán meg kellene dicsérni, de képtelen vagyok. Megfordulok a kocsival a szűk úton. Így megint elmehetek a ház mellett, láthatok belőle még egy kicsit, kellene a szöveghez is, mert már ott fenn, a hegyen rájöttem, ez kapós téma lesz belvárosi körökben, írok belőle valamit.

Elgurulok a házuk mellett. Látom, ahogy Sanyi fehér trikóban, csípőre tett kézzel a lépcsőn cigarettázik. A kopasz kertben műanyag kisház, még a gyerekeimé volt, a fiúcska kikukucskál az ablakán, fején megint csálén áll a narancssárga sapka. Még rajta van a sötétkék, két számmal nagyobb kabát, amiből az ujjai épphogy kikandikálnak. Néznek a rozsdás kertkapun át az utcára, én meg lefényképezem őket a szememmel, mintha turista lennék Afrikában.

**Hidas Judit** (Budapest, 1976) író. Első kötete tavaly jelent meg Hotel Havanna címmel. Idén áprilisban ő képviselte Magyarországot az Európai Elsőkönyvesek Fesztiválján.



Csehy Zoltán

## SESTO ÁRIÁJA

Egy zenéről álmodtam,  
sőt, magát a zenét.  
Mint éles kés, úgy hatolt belém,  
inkább sebészkes, mint gyiloktőr  
(bár a különbség olykor minimális).  
Egy napomba tellett, de rájöttem, persze:  
Sesto áriája, Titus kegyelme.  
A kés dolgozott serényen: felnyitotta  
a mellkasom. Közelebb ért a közelhez,  
ekkor már szinte gyilkolt.  
A partitúrában nem volt semmi  
meglepő, rög vagy daganat.  
Nézem a szöveget, az olasz mellett az angolt:  
és benne, ha akarom, egy név, egy kriptogramma.  
Hát ezért volt, ezért volt ez az egész  
reménytelen, hosszadalmas műtét.  
Dolgozz, kés, csak dolgozz.  
Testből van elég.

Soltész Béla

## SZÉPHALOM

**A** vasúti megálló falán volt régebben egy tábla, hogy „Üdvözöljük anyanyelvünk bölcsőjében”, vagy valami ilyesmi. Nem tudom, ott van-e még, nem jár már a vonat, minek mennék arra. Ócska hely. Már akkor is odahugyoztak a váróépületbe, mikor még járt a vonat, de amióta nem jár, azóta oda is szarnak.

Ma is Szofi nénivel töltöm a délutánt. Ő nem itt született, mint én, Pestről költözött le, ahol magyar–francia szakos tanárnő volt, aztán valami fontos ember, bankár vagy politikus felcsinálta, megszületett a Zsófi. Havonta jön neki az utalás. Itt vett házat, mert itt élt régen egy csomó híres író. Például a Kazinczy. Aki-ről két dolgot tudok, hogy róla van elnevezve a főutca Széphalmon, meg hogy ő írta a Himnuszt.

Szóval Szofi néninek nagyon tetszik itt, pedig Széphalom nem egy nagy szám, nincs itt semmi. Egy kilométerre már Szlovákia van, oda járunk sörért, a Jednotába. Tudnak magyarul, de nem mindenki.

Szofi néni író meg költő. Ne nényizz, nem vagyok olyan öreg, szokta mondani. Hát azt majd én eldöntöm. Szerintem már majdnem negyven. Én leszek a harmadik Török Szofi, ezt is szokta mondani. Meg hogy nem publikálnak engem ezek a szemetek. Hát majd egyszer publikálják. Majd lesz kötete. Addig is segít nekem a tanulásban. Amióta segít, azóta más dolgok miatt kapok egyest, mint régen.

Csehy Zoltán (Pozsony, 1973) Janus Pannonius-díjas költő, műfordító, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: Homokvihár (2010).

Például a Szofi néni szerint nem úgy hívnak dolgokat, ahogy hívnak. Megérett a fosóka, mondtam neki, apám leszedné, főzne belőle pálinkát, rohadjon meg. Mondta, hogy nem úgy hívják, hogy fosóka, meg hogy nem rohadjon meg. Ringló. Vagy franciásan mirabelle. Hát szerintem fosóka. Az apám meg rohadjon meg, belőlem, a saját lányából is pálinkát főzne, ha lehetne.

Meg kérdezgette, hogy mit eszem. Hát, amit adnak a menzán, azt. Mondta, hogy nem darázsmetélt, hanem darás. Nem darászból van. Mintha nem lenne tök mindegy. Tészta, valami izé, meg lekvár. És hogy nem genyadírmars, hanem grenadír. Nekem aztán nyolc. Ja, és hogy Fornettó fagyí nincs, Cornetto van, meg van Fornetti az újhelyi Tesztkóban, amit s-sel és c-vel kell írni.

Pedig szerintem a tesztkó sz-szel van és k-val. Szofi néni néha olyan, mint aki másik nyelven beszél. Megköszöntem neki a levonót, amit kaptam tőle, nem értette. Elmagyaráztam. Mondta, matrica. Mondtam, fater kijött az áreszből. Azt sem értette. Mondtam, börtön. Másról kezdett beszélni. Hogy beszéljek a nagyapámról, mert ő állítólag írogatott.

Hát azt én nem tudom, hogy írogatott-e, arra emlékszem, hogy ebéd után mindig bealudt a vízállásjelentésre, a Tisza Dombrádnál 223 centiméter, Tokajnál 687 centiméter, hajóvontág találkozása tilos. Nem vontág, hanem vonták, mondtá Szofi néni. Szerintem pedig édes mindegy, egyik se jelent semmit. Nagyfater meg az utolsó három évben beszart, én pucoltam ki napjában háromszor.

És hogy nem ovoda, hanem óvoda. És nem bölcsöde, hanem bölcsőde. Miért, kérdeztem. Mert a Kazinczy így találta ki. Hát, ha a Kazinczy látta volna, hogy engem a Márta néni mit összecseszegetett, hogy hosszú ékezet, rövid ékezet, akkor jobban meggondolta volna, és nem ilyen hülyén találja ki. Ha látta volna, hányszor cseszegetnek engem a hülye helyesírás miatt, a másik szemére is megvakult volna. Bölcsődébe jártál, Renike, mondtá, meg óvodába. Nem bölcsődébe és ovodába. Ez is mindegy, anyám kiment Olaszba, nem Olaszliszkára, hanem Olaszországba, és onnan küldte haza a pénzt, amit apám elivott. Anyámmal nem tudom, mi van, mindenki azt mondja, kurva lett, apám meg olyan részegen jött értem az ovodába, hogy majd' lehányta az ovónéni. Ovónéni, ha mondom, nem óvónéni.

Néha eszembe jut, hogy Nové Mesztón még értenek magyarul, de onnan beljebb a szlovák oldalon alig. Szofi néni, mondtam egyszer, beülünk a Pözsójába, és fél óra múlva már egy mukkot se értenek abból, amit mondunk, akkor meg nem mindegy, hogy mi a szabály, elipszilonnal, nem szabáj, pontosjével? Szofi néni, nem kurva mindegy itt minden, a halál faszán, Széphalmon?

Szofi néni rám kiabált, hogy nem szabad így beszélni. Nem szabad így beszélni, Renike! Nem szabad! Nem szabad! Beszélni! Beszélni! Közben a Zsófi beakált, kicseréltem a pelenkáját, így szoktuk, Szofi néni segít a tanulásban, hogy majd három év múlva, ha leérettségizem, én is az ELTE-re mehessek magyar szakra. Persze, Szofi néni, magyar szak, szoktam mondani, amíg pelenkázom a Zsófikát. Büdös, de még mindig jobb, mint amikor nagyapám seggéről mostam a szart. És ha így megy tovább, akkor apám seggéről is én fogom. Vagy kimegyek Olaszba, na nem kurvának, mint az anyám, hanem öreg olaszok seggét mosni. Azzal állítólag havi egymillió forintot is lehet keresni. Aztán elvetetem magam valamelyikkel, és én öröklöm a házát.

Valami mozog kint, mondtá Szofi néni. Kinéztünk. A fosókat szedte valaki a kertben. – Hé – kiabált rá Szofi néni. Az ember megdermedt. – Szedje nyugodtan a ringlót, én úgysem szeretem – kiabált Szofi néni. De az ember csak nézett minket, aztán elrohant, be a csalánosba, biztos jól összecsípkodta a picáját.

Biztos attól a szótól rémült meg, hogy ringló. Sose hallotta. Csak pálinkát akart valamiből főzni. Az egész faluban nincs már semmi, mindent leraboltak. Csak ez az egy fosókafa maradt. Abból lesz a pálinka, attól fog befosni.

Aztán amikor megtanultam Szofi nénitől az édes anyanyelvünk szabályait, hazamegyek, és lemosom a fosos seggét.

Addig meg aludjon csak, édesapám.

**Soltész Béla** (Budapest, 1981) író. Első regénye hamarosan megjelenik Rabszolgasors címmel. A novella a JAK balatonszemesei táborának prózasemináriumán nyerte el végső formáját.

**A**zt hazudtam a halálnak, hogy a bárban leszek. Hétfő reggel hamarabb mentem munkába. Bekapcsoltam a gépemet, és kimentem a kávéért. Befutottam Jane-be. Azt kérdezte, hogy tetszik-e az új ruhája. Borzasztó volt. Úgy nézett ki benne, mint egy negyvenéves. Pedig csak huszonégy. Azt hazudtam neki, hogy kifejezetten csinos.

Jött egy e-mail az olasztanáromtól. Át akarta tenni az órát. Nem örültem neki. Igazából utáltam hozzá járni. Mindig sültkrumpliszaga volt. A macskája meg mindig beleugrott az ölembe. Utálok a macskákat. Azt hazudtam neki, hogy milyen aranyos kiscica.

Szóval azt válaszoltam neki, hogy nem jó az időpont. Pedig ráértem volna. Azt hazudtam neki, hogy meg kell látogatnom a nagymamámat, mert beteg. Jobbulást kívánt neki.

Hazafelé menet hívott Al. Nem vettem fel. Nem volt kedvem vele beszélni. Mindig annyit beszél, és a fél villamos hallaná, hogy már megint összeveszték Elenával. Elena. Négyyszer csalta meg Alt. Megbocsátott neki mind a négyyszer. Kérdezte, hogy mit gondolkodok erről. Azt hazudtam neki, hogy a szerelemben nincs büszkeség, és bármit meg lehet bocsátani.

Este írt Ben, hogy ugorjak át hozzá. Semmi kedvem nem volt. Már megfőztem a vacsorát, oda volt készítve a csokis fánk, és pont kezdődött a meccs. Azt hazudtam neki, hogy átjöttek a bátyámék, és most nem tudok, inkább majd legközelebb.

Kedden kérdezte a főnököm, hogy áll a munka, amit a múltkor adott. Azt hazudtam neki, hogy már a végén tartok. Pedig még el sem kezdtem.

Jane hozott be muffint. Narancsosat, csokisat, meg áfonyásat. Mindegyiknek ugyanolyan íze volt. Azt hazudtam neki, hogy isteniek. Főleg az áfonyás. Még mosolyogtam is hozzá.

Munka után órám lett volna. Estire járok. Írtam Todnak. Azt hazudtam neki,

hogy sajnos beteg vagyok, mondja meg a tanárnak. És hogy a dolgozatot majd megírom a jövő héten. Inkább beültem Sammel a bárba. Kérdezte, hogy megy az iskola. Azt hazudtam, hogy nagyon jól. Azt is kérdezte, hogy van-e már új barátnőm. Azt hazudtam neki, hogy van valami kialakulóban. Kérdezte, hogy túl vagyok-e már Melanie-n. Azt hazudtam neki, hogy persze, már rég.

Szerdán kicsit késtem a munkából. Azt hazudtam, hogy dugó volt. Pedig csak nem volt kedvem kikelni az ágyból. Írt az olasztanárom. A nagymamám felől érdeklődött. Válaszoltam neki, hogy már tíz éve nem él. Hirtelen eszembe jutott, hogy mit hazudtam neki a múltkor. Gyorsan kitöröltem, amit írtam, és azt hazudtam neki, hogy most már jobban van.

Kimentem cigizni. Azt hazudtam magamnak, hogy leszokok. Eszembe jutott, hogy elfelejtettem felhívni Alt. Felhívtam. Azt hazudtam neki, hogy elromlott a telefonom, most hoztam el a szervizből. Azt hazudta, hogy majd a jövő héten találkozunk. Azt hazudtam neki, hogy benne vagyok. Már vagy egy éve nem találkoztunk.

Írt Mandy. Kérdezte, hogy mi újság, mi a programom hétvégére. Azt hazudtam neki, hogy nagyon jó minden, és majd keresem. Még egy mosolygós jelet is odatettem a végére.

Délután kaptam egy e-mailt a banktól. Valami felszólítás. Fizessek. Küldtem nekik egy választ, amiben azt hazudtam, hogy a testvérem nevében írok, mert én meghaltam a múlt héten. Holnap lesz a temetésem, hatkor.

Este még át kellett volna mennem a szüleimhez, de azt hazudtam nekik, hogy tanulok. Olaszt.

Csütörtök délelőtt felhívott a halál. A temetésem felől érdeklődött. És a felől, hogy mikor jöhet értem. Azt hazudtam neki, hogy nem érek rá. A bárban leszek este. Aztán azt hazudtam Jane-nek, hogy jól áll a haja. A menzán meg azt hazudtam délben, hogy finom volt az ebéd. Mollynak meg azt, hogy nem tudok menni a kártyapartira, mert vigyáznom kell az olasztanárom macskájára.

Hazafelé a bár előtt mentem el. Bent ültek Fredék. Intettek, hogy menjek be. Mondtam, hogy jó, de csak egy órára. Beszélgettünk. Ittunk. Vodka szódával.

A bár ajtaján belépett a halál. Elfelejtettem, hogy azt hazudtam neki, hogy itt leszek. Azt hazudtam a többieknek, hogy ő az egyik jó barátom, és most már mennem kell. Elköszöntem tőlük. Felvettem a kabátomat, és elindultunk.

Zalán Tibor

## ÉJSZAKA PÁLYAUDVAR

Mindenféle ázott sárga  
szalagok szertehányva a

sínek között Öngyilkosok  
álma csapkodja a ködöt

különben csönd lenne Hideg  
madarak verik csőrüket  
fényes sínekhez A süket

éjszakában falnak dőlve  
alszik egy Részeg Előre  
bukik ezüst dől belőle

S ahogy megbontja ruháját  
a sötét combja közt átlát

a kamasz rá a semmire  
kezeből kiszédül bora

Forgách András

## A TALÁLKA

**T**egnap Botond barátom (nevezzük Botondnak, most jobb név hirtelen nem jut az eszembe) váratlanul fölhevített, azzal, hogy találkozni szeretne velem. Nem tudom, mi ütött belé, hiszen évek óta nem beszéltünk egymással, sőt, észrevettem azt is, hogy egy ideje határozottan kerül, sőt, átmegy az utca túloldalára, ha észrevesz, csak hogy ne kelljen köszönnie. Ha nem sikerül idejében átsurrannia, akkor sötét képpel elmegy mellettem, vagy elnéz a távolba a fejem fölött, vagy érdeklődést tettetve egy kirakatba bámul.

Különben jól teszi, ha kerül. Azóta a bizonyos három évvel ezelőtti kedd óta nincs mit mondanunk egymásnak. Már közvetlenül azelőtt se volt sok, a barátságunk rohamosan romlani kezdett már azelőtt a bizonyos kedd előtt is, de főleg azóta. Azon a kedden valami megfoghatatlanul aljasat követett el ellenem. Nevezhetjük ezt árulásnak, följelentésnek, hátbatámadásnak vagy a megsemmisítésemre irányuló kísérletnek is, engem mindenesetre teljesen váratlanul ért. A támadás szerencsére megghiúsult, mert végül ő lépett ki a cégtől, ahol mindketten dolgoztunk, valójában páros lábbal kirúgták, és csak neki származtak az ügyből kellemetlenségei. Nem akarom részletezni, mert nem erről szól a történet, klasszikus, unalomig ismert munkahelyi intrika volt, Botond barátom egyik pillanatról a másikra az ellenségemmé vált, megveszekedett ellenségemmé, ez a kellemetlen igazság. Valószínűleg csak epizód szereplő voltam egy nálamnál sokkal nagyobb történet-

Zalán Tibor

(*Szolnok, 1954*) József Attila-díjas költő, író, dramaturg.  
Legutóbbi kötete: Papírváros (2013).

ben, és tulajdonképpen meg is bocsáthattam volna neki, ha lett volna kedvem. De ahhoz túl nagyot csalódtam benne, s mivel végül ő esett pofára, úgy gondoltam, nem fogom ezt a dolgot túldramatizálni. Korábban azt hittem, a barátom, aztán egy pillanat alatt kiderült, hogy nem a barátom. Ennyi. Túlléptem rajta. Elfelejtettem az egészet. De akkor mért rándul össze mégis a gyomrom, ha meghallom a hangját a telefonban? Most megint mit akar tőlem hirtelen? Szerencsére észnél voltam, köszönés helyett csak annyit mondtam neki szárazon:

– Bocsánatot akarsz kérni, Botond?

Mintha meg se hallotta volna.

Utálok telefonálni, ha a telefonom megszólal és fölveszem, lényegében már akkor elköszönök, amikor a másik beszélni kezd, és most még a szokottnál is ridegebb voltam. Öregszem, a kor kihozza az emberben lappangó ridegséget, úgyhogy végül, ezt ellensúlyozandó, mert bármi szívesebben lennék, mint gonosz öregember (és úgy látszik, az öregségtől való félelmem erősebb a Botondtól való viszolygásomnál), hirtelen meglepően engedékeny lettem. Ő teljesen higgadt és hűvös maradt, mint aki meg se hallja szúrós, kellemetlenkedő közvetéseimet – ebben azért volt egy adag érzéketlenség: hiszen valamit akart tőlem, ez nyilvánvaló. Nem telefontéma, mondta halkan, és, tette hozzá még, múltbéli érzelmeknek ehhez nincs köze. *Múltbéli*, ezt a szót használta, meg is lepett nála ez a finomkodás, ez az archaizmus az ő szájából. Ezzel a múltbélivel, ezzel az egyetlen é betűvel valahogy eltalált. Elbizonytalanodtam ettől a szótól. Azt hiszem, a szóra válaszoltam, nem a mondatra. Sőt, a betűre. Nos, ezt a megjegyzésedet, már elnézést kérek, én azért egy kicsit elhamarkodott következtetésnek gondolom, mondtam erre, viszont ezzel a már-elnézést-kérek-kel, ha egy gunyoros beszédfordulat révén is, máris én kértem tőle elnézést, és ezt az elnézés-kérést csak úgy-ahogy ellensúlyozta az elhamarkodottságra való utalás. Ez felbosszantott. Botond barátom a hangomban bujkáló maró iróniát mintha meg se hallotta volna. Ha belegondolok, az volt az igazán sértő rám nézve, hogy ilyen könnyedén elengedte a füle mellett mérgezett nyilaimat. Viszont azáltal, hogy nem észlelte vitriolos fordulataimat, valahogy fölöslegesség is váltak. Nem akartam az ő alattomos módszerével harcolni ellene, és nem akartam elküldeni a kurva anyjába sem; valami lassan ébredő, leginkább tudományos természetű kíváncsiság miatt nem tettem le rögtön a telefont, ez a Botond hátha mégis bocsánatot akar kérni, csak ilyen kerülő úton. Hátha ezúttal egy kiváló és előnyös ajánlattal érkezik. E pillanatban már nem voltunk barátok Botond barátommal, de voltaképpen ellenségek sem, ismerősök voltunk, egy a kínos részleteket nem ismerő harmadik személy nyugodtan barátoknak is hihetett volna minket. A beszélgetés tónusa finoman ironikus volt, ami megengedhető barátok között.

Nem árulta el, miről van szó, viszont határozottan jelezte, hogy sürgős az ügy, és ha a mai nap jó volna nekem, azzal mérhetetlenül lekötelezném, mondjuk ma este, vagy esetleg késő délután. Ekkor – én közben úgy tettem, mintha haboznék, mert természetesen egyáltalán nem akartam vele találkozni – történt valami: Botond zavarba jött, mindenféle gondja támadt az imént saját maga által javasolt időponttal. Úristen, mondta, ne haragudj, ma én tulajdonképpen nem is érek rá, csak holnap délben, egy és kettő között. – Az nekem nem jó – mondtam föllélegezve, és abban a pillanatban föl se fogtam, hogy ezzel már belementem, ha csak elméletileg is, egy találkozó lehetőségébe. – Miért? – kérdezte riadtan. De csak mintha elszólta volna magát. Nem volt ez a Botond barátom soha ilyen félős. Mi baja lehet ennek? Valamibe belekeveredett? És most engem is magával akar rántani? Vagy csak azért keres, hogy végre bocsánatot kérjen? – Nos, hát azért – mondtam halkan és kimérten –, mert ahhoz, hogy holnap ráérjek, le kell mondanom egy másik, számomra *sokkal* fontosabb találkozót. A sokkal szót külön megnyomtam. Ő, mintha meg se hallaná, könyörögni kezdett, hogy ha mégis sikerülne lemondani azt a másik találkozót, hívjam vissza tíz perc múlva. – Ugyan már – mondtam –, nevetséges, mért is mondanám le, holnap délben nem érek rá.

Aztán hibát követtem el. Botond elég sokáig hallgatott a vonal másik végén. Namármost. Ebbe a csöndbe nem lett volna szabad beleszólnom. – Esetleg elárulnád, miről van szó? – kérdeztem meg egy idő után. Amire kicsit sértetten azt válaszolta, hogy neki az a tapasztalata, hogy minden időpontot le lehet mondani, és ha csak egy mód van rá, hívjam vissza még ma. – Hidd el – tette hozzá –, neked ez legalább annyira fontos lenne, mint nekem. – Esetleg elárulnál valami közelebit? – Hát pont ez az – mondta Botond barátom –, hogy telefonba nem szeretnék.

Ez a mérhetetlen pofátlanság annyira jellemző a Botond-félékre, ez a teljesen átlátszó színészkedés, ahogyan előadják a kétségbeesett, egy csodálatos és visszataszíthatatlan ajánlattal érkező barátot. Rendben, ki akar békülni, értem, de én viszont nem akarok. A pofátlansága mégis gondolkodóba ejtett. Mi a fenét akarhat ez tőlem? Azt akarja, hogy mondjam a szemébe, hogy egy aljas, gerinctelen féreg? Felőlem, ha csak ez a vágya.

Különben is: a másik találkozót képtelenség volt lemondani. Azon kívül gyűlölök este hat előtt találkozni bárkivel; ha nem lett volna olyan sürgős, akkor azzal az építésszel sem beszéltem volna meg a déli tizenkettőt; most ez a Botond ebbe a nehezen kialakított időpontba gázolt bele, amivel, már eleve, ha végül mégis belemegyek ebbe a hülyeségbe, felforgatta az egész hetemet. Minden napnak van valamilyen érzete, és ha egy reggel rosszul kezdődik, ki lehet dobni az egészet a szemébe, ki se keljünk az ágyból.

Az ember olykor furán választ barátot, mondta egy barátom, némelyiket talán csak azért, hogy csalódnia tudjon a barátságban, vagy a barátság eszméjében, mert erre a tapasztalásra is szükségünk van, mondta egy barátom.

Valamikor valóban úgy képzeltem, hogy Botond a barátom, sőt: egy számomra nehéz helyzetben pontosan úgy viselkedett, mint ahogyan azt egy baráttól elvárja az ember, azt mondta és azt tette, amit csak egy barát mondhat és tehet. Tudom, számításból is tehetünk nagyszerű szolgálatokat valaki másnak. A kritikus helyzetek száma véges. A teljes önzetlenség nem mindig hozza meg a kívánt eredményt. Egy túlságosan is együtt érző barát néha csak nagyobb bajba keveri az embert. De Botond barátom ismerte az emberi lelket, finom volt, tapintatos, a kellő pillanatban villámgyors ítéletre képes. És aztán eltűnt az életemből. Előtte még, ahogy a tárcaregényekben mondani szokás: kést döfött a hátamba.

Ami ezt a mostani telefonbeszélgetést illeti: minél rámenősebb volt ő, annál kevésbé voltam elutasító én, mivel – s az ő ragadozóösztönei jól működtek – nem akartam, hogy tükörhelyzet jöjjön létre. Én nem vagyok olyan, mint te: ezt üzenem a nyitott fülemmel, csak azt nem vettem észre, hogy a fül után – rozsdás zsánérokon nyikorogva – a lelkem is kitérült. Harcmódot változtatva, hogy enyhítsen a visszautasításban rejlő sértést, túlzottan is baráti hangon utasítottam el, végtelemül kedves baritonon, miszerint, bármennyire is szeretném, sajnos nem megy, mire Botond barátom idétlen vihogással azt válaszolta, hogy ha ez nekem ilyen nagy gondot okoz, akkor inkább ne is erőltessük, majd föl hív máskor. De most, a saját baritonom fogságába esve, már én ragaszkodtam hozzá, hogy igenis föl hívom azt az építész, és kérek egy másik időpontot, bár fogalmam sincs, hogyan. Ugyan, ne fáradj, így Botond. Ne haragudj, hogy zavartalak. Nem hiszem, hogy sikerülni fog, mondtam újra szárazon, de megpróbálom, így én. Letettük a telefont, és én, tíz perc múlva, fogalmam sincs, miért, fogcsikorgatva föl hívtam az építész.

Nem volt könnyű dolgom. Az építész pontosan tudta, mennyire kiszámíthatatlan és szeszélyes vagyok, és ezúttal a sarkára állt; egyszerűen nem volt jó neki egyetlen másik időpont, úgyhogy végül kialkudtuk a rám nézve lehető legborzalmasabb órát: hajnali hétkor kellett kimennem hozzá a világ végére. Ráadásul a válfélben levő felesége szüleinek a házába, a szemerkélő esőben. Vele élt fogyatékos értelmű kislánya is, anyósa ezt mindennap levette rajta, a kisfiú egyre rosszabb állapotba került, intézetbe kéne adnia, de nincs hozzá szíve, nos, erről hosszan diskuráltunk a telefonban, nem tudtam épkezláb tanácsot adni, végtére is nem jó mások életébe beavatkozni, az építész nem volt a barátom, a biztonság kedvéért mindkét opció mellett letettem a garast. A lényeg, hogy ezzel a hajnali időponttal a másnapomat kivégeztem és megsemmisítettem.

Ezek után dühödten, de dühömet leplezve föl hívtam Botondot, aki úgy tett, mint aki teljesen odavan. – Köszönöm neked! – mondta bársonyos hangon – Ó, köszönöm! – Megállapodtunk, hogy tíz perccel kettő előtt, mivel neki háromnegyed háromkor már dolga van, találkozunk az Eckermannban. Neki az Eckermann messze van, nekem közel, tett egy ilyen baráti gesztust. Rövid leszek, mondta bátorítóan. Legalább gyorsan túlesünk rajta, gondoltam én. Majd jól beolvasok neki, gondoltam elégedetten. Egy barátságban végül is az őszinteség a legfontosabb. De ez a hangulat nem sokáig tartott.

Attól a pillanattól fogva, hogy beleegyeztem, tökéletesen, végérvényesen használhatatlan lettem. Fogalmam sem volt róla, mit kezdjek magammal, pedig előttem volt egy teljes délután, az este és a másnap délelőtt. Az agyam kongott, alig tudtam a nyakamat egyenesen tartani, fájt a fejem; ilyenkor még zenét hallgatni sincs türelmem. Pedig én zene nélkül meghalok.

De nem hagytam, hogy darabokra hulljak. Mint mikor az ember másnapos, és kénytelen összeszedni önmagát, és olyan megvilágosodások érik, amelyek józan fejjel talán nem érnék – ennek megvan az a veszélye, hogy az ember sok mindent elkövet a másnaposság érdekében –, haszontalan, lehetetlen és megalázó helyzetekbe tudom hozni magam. Pontosán tudom, miért indul be nálam ez az önpusztító mechanizmus, tudom, hogy ennek milyen örökletes okai lehetnek, és ráébredek, hogy mindig olyankor viselkedem így, mikor egyszer s mindenkorra elhatározom, hogy soha többé – nos, ilyenkor pillantom meg fájdalmas élességgel az Istennő, a vakító fényben fürdő csodálatos Istennő, a világegyetem igazi arcát.

Mindez valami viszkető, égető türelmetlenséggé fokozódott bennem, minek következtében végül mégiscsak le tudtam ülni dolgozni: határidős munkám volt, de én nem azon dolgoztam, á, dehogy! Biztos voltam benne, hogy ennek a hirtelen dolgozásnak valamikor majd komoly hasznát veszem; az efféle zavaros gondolatok mindig is vonzottak: kezdtem jól érezni magam, mint a részegség késői fázisában, vagy könnyű drog hatása alatt, amikor az ember tolla valósággal siklik a papíron. Egy fél füzetet teleírtam.

Mindezt másnap délben el akartam mesélni Botond barátomnak. Elfogott valamilyen nagyszabású és ünnepélyes érzés, mintha eljött volna kibékülésünk órája. Gondolatban egyre jobban bagatellizáltam hajdani aljasságát, hiszen az ő árulásánál sokkal, de sokkal cifrább dolgok is estek velem. Végül, de nem utolsósorban: nem szeretek haragot tartani. De azért készültem egy kisebb fejmosásra. El akartam mondani neki, mennyire gyűlöltem abban a pillanatban, amikor felhívott, hogy mennyire nem vágytam a társaságára, és hogy mennyire idegesített az is, milyen hamar igent mondtam. Másrészt, hogy ugyanakkor milyen hálás vagyok

neki: mert ugyan egy kellemetlen élettörténetektől szagló külteki házban, szé-  
dülve az éhségtől, ahol nem kínáltak meg semmivel, de még egy pohár vízzel  
sem, egy idegbeteg építésszel kellett hülyeségekről vitatkoznom, és ekképpen  
most nem egyszerűen egy nappal vagyok lemaradva, hanem hetekkel, hónapok-  
kal, sőt, évekkal le fogok maradni a legfontosabb dolgaimmal, az ilyesmik ugyanis  
összeadódnak, és mégis: ez a zűrzavaros, üres és rettenetes nap, Istennek ez a lé-  
lekhuzatos napja, amit látszatra végigdolgoztam, ha egyáltalán munkának lehet  
nevezni, amit végeztem, ezen a napon mégis látnoki állapotba kerültem. Széttárt  
szárnyú sasként lebegtem kopár fennsíkok felett, s bár ez nem volt ingyen, mert  
fölbillent az évek alatt nehezen visszanyert belső nyugalmam, az az élet- és mun-  
karitmus, ami ahhoz kell, hogy az ember valami komolyat és jelentőset hozzon lét-  
re; nos, bár Botond barátomnak ezzel a telefonjával a nehezen megtalált rendet  
megint sikerült teljesen szétvernie, de én mégis *hálás* vagyok neki, mert a kétség-  
beesés felhajtóereje akkora energiákat szabadított föl bennem, hogy ez kárpótolt  
az elvesztegetett időért, és ezért én, akár hiszik, akár nem, iszonyúan hálás vagyok;  
mindezt bizonyára elmondtam volna Botondnak – ha másnap eljön.

Hagyott ugyan egy üzenetet, amit az egyik pincérlány hozott az asztalom-  
hoz, amiben az állt, hogy ne haragudjak, és hogy majd felhív – de még csak hal-  
vány utalást sem tett rá, mikor, a telefonja ki volt kapcsolva. Amikor beléptem a  
kávéházba, riadt örömmel vagy inkább jóleső várakozással néztem körül, mint  
egy kisebb szerelmi kaland előtt. Alig voltak, leültem a sarokba, és rendeltem egy  
cappuccinót. A szóke pincérlány az üzenettel előbb egy himlőhelyekkel borított  
arcú, kopasz pasashoz ment oda, aki a teraszon szivarozott, de az hevesen meg-  
rázta a fejét, ebből utóbb arra következtettem, hogy Botond barátom nyilván úgy  
írt le, mint szivarozó, kopasz és kövér férfit, de én már jó ideje nem szivarozom, ko-  
pasz végképp nem vagyok, sört nem iszom reggel, és miközben továbbra is ház-  
őrző kutyaként a bejáratra meredtem, várva, mikor lép be Botond, akivel külön-  
ben egyáltalán nem akartam találkozni, de még csak gondolni sem gondoltam rá  
évek óta, a szóke pincérlány végül rájött, hogy én vagyok a cédula címzettje, elin-  
dult felém, és egy óvatos kérdés után: – Vár valakit? – letette elém a márványasz-  
talra a kis cetlit Botond barátom üzenetével, elégedett mosolyából látszott, azt hi-  
szí, nagy szívességet tesz.

A kávé azóta kihűlt, és én még mindig itt ülök, dermedten és hülyén, mint  
egy elhagyott kőbánya.

**Forgách András** (Budapest, 1952) író, forgatókönyvíró, dramaturg, műfordító.  
Csak akkor tud írni, ha előtte álmodott.

Borsik Miklós

## ÁTOKKALENDÁRIUM

(5)

Forró gyerekek guggolnak,  
csapkodnak, hátukra só száradt,  
mellettük vidám kutyák, szétrágott  
botok. Átázott fürdőgatyákkal  
vernek egy krétával felrajzolt Napot.

\*

„Megöltük”, kiáltják, pedig  
csak lekopott. „Megöltük”, suttogják,  
letakart harangot himbálva bokájuk  
között. Körtáncot jár a görnyedt  
kórus, megolvadt kerékként pörög.

\*

Kicsap a tenger, habot dobál a  
szembe. Habbal vakít. Forró  
gyerekek guggoltak itt. A Nap  
maradékán krétaszínű csorgás  
kerülgeti a lábnyomokat.

(11)

Legyen a november rideg labda.  
Kihajítom, éhes, jön vissza. Száj  
nyílik rajta, éles peremű, mozgékony  
seb. A passzot fogadó tenyérbe  
harapni kész. Csak beszélni ne  
kezdjen el. Ha volna nyelve,  
vagy ha röptében indulna vágott  
ajkain gyors növekedésnek, hadd  
legyen annyira gyenge, hogy útközben  
bármelyik metsző szél kifújja onnan.  
Lássam és szeressem a homokban  
a hulladék nyelvet, amíg a november  
nélküle ível. Kinyújtott kezemre, mint  
eleven karóra, tátott szájával feldöfődjön.

(12)

Lemenekülne a hó az égből,  
de ideges férfiak eltorlaszolják  
az útját. Fekszenek, takarót  
alkotnak, és egymás kezét vagy  
egy fűcsomót szorítva várják.  
Hézag nem lehet közöttük,  
földjüket megalázná a hazudós  
fehér. Arra kéri a tavalyi  
csontok szőnyegét, ne utánozza  
a ragyogó telet, és ne idézze  
a szürkét. Elhordják inkább  
balzsamozni azt, akire holnap  
rászáradnak a barátai. Csak a  
pelyhek bukfencei a levegőben,  
mint a káröröm, bénítja még  
a testüket. Pajzs a város, amit  
ellenség híján hajítottak el.  
Rémálom hulláma jár majd a  
fázós agyban újra. Ha alszanak,  
látják az árulót, ahogy sziklára  
mászik, csillogó fejével megáll,  
és kiborít egy bőrrönd havat.

(8)

Avar pörög. Lerágott csirkecombokat  
dobálsz a földre, felépíteni  
egy forgósél csontozatát.

Pion István

## **BREAKDOWN**

a hajnali őzekkel szaladtál el,  
amikor munkába menet megállítottam  
a menetrend szerinti buszt,  
hogy csodáljam a legelésző csapatot  
az őszi búzatábla közepén,

aztán ez mindennap ugyanígy történt,  
egészen addig, amíg be nem köszöntött a tél,  
és már nem akartál kijönni az erdőből –  
rikítottál volna a fehér határban,  
a jól bejárt ösvények pedig  
amúgy is összekuszálták útjaid,

kénytelen voltam bemenni érted,  
de ahogy eddig az erdőbe,  
úgy most a földekre menekültél,  
egyik félelemmel győzted le a másikat,

s hátrahagytad ellenem fordított  
szerelmes őzbakjaid,  
akikkel tavaszig küzdöttem,  
hogy végül bezárhasd magad előtt  
a szorongás territóriumának kapuját



**A** múltkor Klári meglepő fordulattal megkérdezte tőlem, tulajdonképpen miért születtem magyarnak. Gondolkodnom kellett néhány pillanatig.

– Vannak olyan gondolatok, melyeket csak az anyanyelvemen tudok kifejezni... – feleltem aztán tűnődve. A Costa Brava homokjában hasaltunk éppen, körülöttünk alkoholszagú turisták csámpáztak strandpapucsban.

Láttam, hogy Klári nem elégedett a válaszzal. Spanyolországi utazásunk egy utolsó kísérlet volt rá, hogy megmentjük haldokló kapcsolatunkat. Klári a felkapott tengerparti nyaralóhelyeket akarta felkeresni, én ezt felesleges rongyozásnak tartottam. Végül kompromisszumot kötöttünk. Először az északi tartományokat látogattuk végig, azt a vidéket, ahonnan elindult a reconquista. Azért ragaszkodtam ehhez az ötlethez, mert tudat alatt éreztem: ugyanúgy kell viszhódítanom ezt a nőt, ahogyan a keresztényeknek kellett a móroktól a félszigetet. Santiago de Compostelában hónapok óta először ismét szeretkeztünk, másnap pedig leutaztunk megmártózni a forró délszaki tengerben.

Amit otthon hagyunk, csöppet sem hiányzott. A pesti házunktól néhány száz méterre található pályaudvarról az északi szél rendszeresen odahordta hozzánk a vonatok indulását és érkezését jelző szignált, miáltal úgy éreztük magunkat, mintha szüntelenül várnánk valamire. Talán a politikai helyzet változására, talán másvalamire. Várni pedig a legidegesítőbb érzés. Legalábbis Klári számá-

ra elviselhetőbb volt a levest nélkülözni főétkezéseknél. A spanyolok ugyanis inkább az előételeket részesítik előnyben. Én bezzeg szívesen kanalaztam volna valami léfélét. Klári szerint ez a honvágycsalhatatlan jele, én azonban hevesen tiltakoztam a feltételezés ellen.

Mindketten tudtuk, hogy a szerelem szűnőben köztünk. Ezért kezdtek zavarni engem hirtelen Klári aprócska hibái, holott eddig is tudatában voltam ezeknek. Bár sohasem szoptatott, mellei máris megereszkedtek. Fenekén kezelhetetlen cellulitisz sárgállott. Bizonyára rá sem tett jó benyomást sörhasam, gyűrűlő hajam vagy fejlődésnek indult tokám. Ezért ragaszkodtam magányos sétáimhoz szieszta idején.

A Ramblán pillantottam meg a nőt egyik délután. Tekintete Klárié volt. Arca azonban üdébb, teste ruganyosabb, mozdulatai élénkebbek. Öltözetéről és a hajában vöröslő virágról megállapíthattam, hogy helybéli lány, nem turista. Rögtön a nyomába szegődtem, akár egy kamasz fiú. Követtem a zezugos síkátorokba is, pedig idegennek arrafelé csatangolni nem életbiztosítás. Mintha ezt igazolná a kábitószerárus is, akibe beleütököttem. Magyarul küldtem a pokolba. A hangsúlyból megérthette a mondanivalómat, mert félreállt az útból. A lány kecsesen sietett. Olykor magam elé engedtem más járókelőket, ki ne szúrjon. Egy alkalommal megállt egy trafiknál, hogy a magazinok között válogasson. Leereszkedtem a bódé mellé kitett székre, és a cipőtisztító fiú gondjaira bízam lábbelimet. A lány a napilapokat sajnos figyelemre se méltatta, nem tudtam megállapítani világnézetét. Egészen a következő pillanatig.

A nem túl forgalmas utca túloldalán, az újságárussal majdnem szemben kicsinyke templom bújt meg egy gesztenyefaliget mélyén. Tetszésem tárgya megvásárolt egy átlapozott kiadványt, s az épület felé vette az irányt, melyet talán századokkal ezelőtt emelt a spanyol jámborság. Legszívesebben visszaindultam volna a szállodába, de vittek utána a lábaim. Kelletlenül léptem be a hűvös helyiségbe.

Amikor szemem megszokta a félhomályt, azt láttam, hogy a lány térdet hajt, majd helyet foglal az egyik padsorban. Én szerencsétlenül ácsorogtam az ajtó közelében. Tudtam, hogy az oltár rejti az idegen nagyurat, aki előtt nem voltam hajlandó térdre hullani, mert valaki más alattvalója vagyok. Inkább körbejártam a szentélyt, és szemügyre vettem a freskókat, hogy lézengő turistának látsszam, bár kettőnkön kívül senki más nem tartózkodott a templomban. Csak szemem sarkából vettem olykor egy pillantást az imádkozó lányra. Talán a hirtelen hőmérséklet-változástól, talán az izgalomtól szédültem meg. Leroskadtam a leghátsó padsor szélére.

Nevetésre ingerelt a gondolat, hogy talán lelkiismeret-vizsgálatot kellene tartanom. Itt és most. Csupán a lány kedvéért. Gyerekkorom óta nem foglalkoztam ezzel. Emlékezetemben most egykori iskolatársak jelentek meg, akiknek elvettem a tízóraját, nők, akiknek szerelmet hazudtam, hogy megkapjam testüket, becsapott ügyfelek a biztosítótársaságnál, amelynek dolgoztam. Tenyerembe temethettem volna arcomat, hogy agressziómat magam ellen fordítsam, mégsem azt éreztem, ami a nagykönyvekben meg van írva. A lányt bámultam, akinek elképzelt ajkai szüntelenül mozogtak, aki folyamatos várakozásban él, mert hite szerint az igazi élet a halállal kezdődik.

És akkor átragadt rám is az az idegesítő, türelmetlen várakozás, amely elől ebbe az országba menekültünk otthonról. Fel kellett ugranom a padról, a kijárat felé lódultam, hogy odakint megmártózhassam a fényben. Vajon fel tudtam volna forralni mutatóujjammal a szenteltvizet, mint Al Pacino Az ördög ügyvédjében?

Nagy erőfeszitésembe került másnap, hogy Klárit lebeszéljem a városnézésről. Tartottam tőle, hogy véletlenül odatévedünk a kis templomhoz, Klári okvetlenül meg akarja majd nézni, nekem pedig vele kell tartanom. Kezébe nyomtam egy útikönyvet, hogy azzal foglalja el magát délelőtt.

– Tudtad, hogy a spanyoloknál az ölelés eredetileg nem üdvözlési formát jelentett? – fordult hozzám ebédnél. – Az öleléssel ellenőrizték, hogy a másik félnél nincs-e fegyver!

Amint az asztalra ejtettem villámat, évődő mosolya is lehervadt. Némán meredtünk egymásra. Abban a pillanatban értettük meg mindketten, hogy mi már régóta kizárólag ezért öleljük egymást.

Pál Dániel Levente

## ÁLMAINK PIROS SPORTLADÁJA

tegnap este, ahogy bandukoltunk a práteren, egy parkoló kombi ladáról eszünkbe jutott, hogy volt gyerekkorunk s voltak álmaink, s mennyit ladáztunk más ladák között, és hányszor elképzeltük, hogy vajsínű és nagy csomagterű öreg családtagunk majd lecseréljük, ha nagyok leszünk, majd lecseréljük egy piros sportladára, és száguldunk lehúzott ablakkal, és meg sem állunk, és összefolynak kinn fényes szelek, és szabadok leszünk, és annyit tankolunk, hogy meg se álljunk, és megnéznek majd lányok és fiúk, és miénk lesz az élet, és nem lesznek álmaink tovább, és az lesz a boldogság, hogy minden vasárnap délelőtt kitisztítom a motort és szélvédőt mosok, és a tisztítófolyadék habjával kottázom majd a dallamot, mit az utastérben dúdolsz, ahogy a szőnyeget sikálod-pucolod – és ahogy bandukoltunk tovább a práteren, megfogtam kezéd, megcsókoltalak, és füledbe súgtam, hogy nincs ladánk, de a boldogság lada nélkül is boldogság marad.

## BANANA SPLIT

**F**elültem az ágyon és ránéztem a telefonra. Tíz óra volt. Kibontottam az utolsó dobozos sört, belekortyoltam, majd visszaültem a laptop elé és elolvastam újra Rebeka üzenetét.

„Nem keresed sohasem a gyereket. Valójában nem is érdekel a fiad.”

„A gyerek még nem beszél” – írtam vissza, majd kiléptem a gmailből.

A maradék sörral leöblítettem két xanaxot. Azért szedtem, hogy tudjak aludni. Az első hetekben bevált, de ahogyan múlt az idő és hozzászokott a testem, egyre többet és többet kellett beszednem belőle. Már kettő volt bennem, erre dobtam be még kettőt.

Hátradőltem az ágyon, bámultam a falat és vártam a hatást. Fél óra telt el úgy, hogy a falfirkákat bámultam a piszkos lepedőn feküdve. „Nem vagy egyedül” – írta a falra különböző betűméretekben minden négyzetcentiméterre az előző lakó. Nem álmosodtam el és nyugodtabb sem lettem. 11-re abban is biztos voltam, hogy ismét semmit sem fogok aludni. Felálltam az ágyról, a telefon után nyúltam és Sanderst tárcsáztam. Kicsengett.

„Hol vagy, rohadék?”

„A Bussycatban.”

„Maradj ott.”

A mosdókagylóban megmostam az arcomat és a hónaljamat, felvettem egy

tiszta inget, és elindultam. A műanyag asztalnál a recepció egy hetvenes évekbeli színes tévén szappanoperákat nézett, felém fordította a fejét, majd azt kérdezte:

„Mikor fizetsz? Hónap vége van.”

Angolul mondta, meglepő pontossággal, ami feltételezte, hogy begyakorolta a mondatot. Volt rá lehetősége. Az előző lakó is angol ajkú volt, amíg meg nem ölte magát.

„Majd” – válaszoltam tökéletes arabsággal, mert én meg ezt gyakoroltam be. Nem különösebben rázta meg a mondandóm, visszafordította a fejét a tévé felé, én pedig haladtam tovább, le a lépcsőn, ki az utcára.

A Bussycat nem volt messze a Bluebird Hoteltől, ahol laktam. Kétutcányit kellett gyalogolnom. Szép példája volt a beledi bároknak, ahol az alkoholista arabok ittak. Át kellett vágni egy sötét és hűgyszagú kapualjon, hogy bejuthasson az ember. Odabent is félhomály volt, csak a bárpult feletti neonreklámok szolgáltatták a fényt. Kis asztaloknál ittak az arabok a sötétben. A mocskos műanyag terítők cuppogtak, ahogyan felemelték a söröket. A padlón eldobált csikkek hevertek, sárga csicszeriborsóhéj. A csicszeriborsót a sör mellé adták kísérőnek. Sós volt és komoly hasmenést okozott. A héját mindenki a földre köpte. Sanders a bárpultnál ült. A jobb kezénél már összegyűlt négy stellás üveg.

„Szarul nézel ki” – mondta, miután hátra vágta és leültem mellé.

„Te is.”

„Köszí.”

„Nekem két napja meghalt az apám. Neked mi a mentséged?”

Rendeltem egy egyiptomi whiskyt és egy húzásra megittam. A terpentines íz végigrohant a gerincoszlopomon.

„Van valamid? Tudom, hogy van valamid, mert mindig van valamid.”

„Xanax van nálam” – mondtam.

„Az jó. A xanax az jó. Vicces arra piálni. Ide vele.”

Elővettem a zsebemből a gyógyszert és Sanders kezébe nyomtam. Mohón kivett belőle egy szemet és rágás nélkül nyelte le.

„Whiskyt” – kiabálta, és rácsapott a pultra. A pincér kihozta a „Balantimes” fantázianeveű üveget, beletöltött Sanders poharába egy adag whiskyt, majd visszafordult.

„Neki is” – mutatott rám Sanders.

„Nem kellene. Kettő már van bennem.”

A pincér újra töltött. Koccintottunk, és mindketten lenyomtuk a piát. Sanders megint kért egy kört, azt is lenyomtuk.

„Van pénzed?”

„Ötszáz gini van nálam.”

„Kábé nálam is ennyi van. Kimegyünk Maadiba? Nőre van szükségem.”

Ránéztem a telefonomra, éjfél felé járt. A belvárostól egy óra taxival Maadiig. Késő volt már a kurvázáshoz. A Fárisz kettőkor zárt, a szebb lányokat már éjfélkor elvitték.

„Késő van már.”

„Nincs késő. Inni és kurvázni sosincs késő.”

Sanders kidobott a pultra háromszáz fontot, elkérte a maradék whiskyt üvegestől, majd megindult a kijárat irányába. Követtem. Gyorsan sikerült taxit fogunk. Mire a Nílus-partra értünk, már befejeztük a maradék whiskyt és egy szemmel több xanax volt bennünk. Hajnali egy volt, amikor a taxis kitett a Fárisz bár előtt. Az emberek már szállingóztak kifelé.

„Hamarosan zárunk” – mondta a fekete kidobó, miután végigmért minket. Sanders meggyőzte, hogy csak egy italt akarunk inni és aztán megyünk. Beengetett.

A bárban alig ültek páran. Belenéztem a pult előtt a tükörbe. Részegek voltunk, de még mozogtunk. A bárpultnál egy harminc körüli, hosszú lábú szudáni nő ült egy sörrel. Mosolygott, amikor meglátott minket. Sanders odalépett mellé.

„Szia, széplány.”

„Szasztok.”

„Egyedül vagy? Társaságra vágysz?”

„Igen” – nevetett.

Sanders leült mellé az egyik bárszékre, én melléjük ültem.

„Ez itt Daniel. Én Brian vagyok.”

„Mira.”

Sanders kezet csókolt neki.

„Mira. Gyönyörű vagy.”

„Ti is szépek vagytok.”

„Én igen” – mondta Sanders. „A magyar nem.”

„A magyar is szép. Te amerikai vagy?”

„Igen. Mit iszol, Mira?”

„Sört.”

Sanders kirendelt három sört és három whiskyt.

Koccintottunk.

„Emlékeztetsz egy amerikai énekesnőre, Mira” – mondta Sanders.

„Remélem, hogy nem Ella Fitzgeraldra.”

„Ismered Fitzgeraldot?” – kérdeztem.

Bólintott.

„Hallgattuk néhány lemezét Karthúmban.”

„Beyoncé” – zárta le a vitát Sanders.

Összekoccintottuk a söröket. A pultos figyelmeztetett, hogy utolsó kör. Sanders rendelt még három whiskyt.

„Mira, mindkettőnknek nagyon tetszel, de mindjárt bezár a hely. Muszáj lesz választanod közülünk.”

„Nem tudok választani.”

„De muszáj.”

„Itt lakom három utcával odébb. Átjöhetnétek hozzám inni még egy italt, hogy megfontoltan dönhessenek.”

„Van otthon piád?”

„Nincs. De van khatom.”

„Viszünk piát” – mondta Sanders, és szólt a pincérnek, hogy csomagoljon be hat dobozos Sakkarát. Egy fekete nejlonzacskóban tette le a pultra. Fizettünk.

Mira tényleg pár háztömbre lakott. A sivatag felől fújó szél egészen kijózanított mindkettőnket, mire a lakásához értünk. Kétszintes betontömb volt, mint minden ház Maadi külvárosában. A nő hosszasan keresgélt az aranyszínű retiküljében, mire megtalálta a kulcsot. Sanders közben megfogta a fenekét, erre a nő felnevetett.

„Ez nem ér.”

„Mért nem?”

„Mert még nem választottam.”

Egy nagy nappaliba mentünk be, ahonnan a többi szoba és a fürdőszoba nyílt. Kék vászonkanapé állt a közepén, a hozzá tartozó fotellel és egy kis asztal. Mira kilépett a magas sarkú cipőjéből és mezítláb ment befelé. Mi is levettük a cipőnket. Sanders letette a fekete nejlonzacskót az asztal közepére, kivett egy dobozos sört és felpattintotta, majd behuppant a fotelbe.

„Ettetek már khatot?” – kérdezte Mira vigyorogva.

„Ettünk.”

„Akkor jó.”

Kiment a konyhába, majd egy műanyag dobozzal a kezében tért vissza, melyben khatpaszta volt. Kipattintotta a doboz fedelét, az ujjával kivett egy nagy zöld adagot és az ínyébe dörzsölte. Követtük a példáját. Kinyitottam egy sört, hogy leöblítsem a keserű ízét.

Sanders a zsebébe nyúlt, és az asztalra dobott egy levél xanaxot. Még volt benne három szem.

„Ez micsoda?” – kérdezte Mira.

„Xanax. Remek. Főleg, ha iszol mellé” – mondta Sanders.

„Milyen mellékhatásai vannak?”

Elővettem a zsebemből az összelapult dobozát, kihúztam belőle a leírását és felolvastam.

„Alkohol fogyasztása határozottan ellenjavallt. Szedése során érezhet nyugtalanságot, ingerlékenységet, kialakulhat düh, agresszív magatartás, téveszme, rémálmok, hallucináció, elmezavar, szokatlan magatartás. Ha ezeket a tüneteket észleli, kérjük, azonnal értesítse orvosát.”

„Aha” – mondta Mira, bevett egy szemet és nevetett.

„Na, eldöntötted már, hogy melyikünk tetszik neked?” – kérdezte Sanders.

A nő felállt és beleült Sanders ölébe, de csókolózás közben átnyúlt és simogatta a combomat.

„Igazán nehéz döntés” – mondta nevetve. „Neked a szád tetszik, a magyarnak a szeme. Olyan a szeme, mint a törött üveg.”

Sanders nevetett.

„Ki kell mennem a mosdóba, ha visszajöttem, kiderítem, hogyan csókol.”

Kihámozta magát Sanders öleléséből és dülöngélve a fürdő felé vette az irányt.

Mikor Mira visszajött a fürdőből, melltartóban volt, de a szoknyáját még nem vette le. Egyenesen a kanapéhoz jött, az ölembe ült és szájon csókolt. A nyála keserű volt a khattól.

„Szerintem nem kell választanod közülünk” – mondta Sanders, mögé lépett és kikapcsolta a melltartóját.

Kinyitottam a szemem. A nap besütött az ablakon, a fénye ráesett az ágyra, ahol mindhárman feküdtünk. Sanders szőrös lábát láttam magam mellett, középen Mira feküdt meztelenül a maga feketeségében. A szájából a párnára folyt a nyál. Száraz és cserepes volt a szám, zúgott a fejem. Megint hallottam a hangot.

„Anya.”

Vékony gyerekhang szólt abból az irányból, ahol az ajtót sejtettem. Behunytam a szemem.

„Anya, kelj fel, kérek. Anya, kérek, kelj fel, iskolába kell mennem.”

Teljes mozdulatlanságban feküdtem. Nem vettem levegőt.

„Anya, nagyon éhes is vagyok.”

Néhány pillanatilag csend lett, majd vinnyogó sírás hallatszott az ajtóból. Mira felé fordultam és meglöktem.

„Kelj fel, a gyereked szól.”

Nem reagált. Meglöktem erősebben, a feje lebecsaklott a párnáról. Nem ébredt fel.

A gyerek egy pillanatra sem hagyta abba a sírást. Felültem az ágyon és az alsógatyámat kerestem. Zsongott a fejem, a halántékom ütemesen lüktetett. Úgy éreztem, minden egyes szívdobbanással egy kést vágnak a fejembe. Az alsógatyám Mira alatt volt, csak a széle lógott ki. Kihúztam, gyorsan felvettem, majd a résnyire nyílt ajtóhoz léptem és teljesen kinyitottam. A szoba előtt egy hét év körüli, rasztahajú fekete kislány állt virágmintás ruhában és pántos fehér cipőben. A szeméből folytak a könnyek.

„Szia, kislány” – mondtam, a hangom reszelős volt a tegnapi whiskyktől.

„Hol van az anyukám?”

„Az anyukád alszik. Nagyon sokáig dolgozott tegnap este.”

„Te ki vagy?” – kérdezte szipogva és végigmért.

„Az anyukád barátja vagyok. Danielnek hívnak. Hol az apukád?”

„Nem tudom.”

„Van valaki más az anyukádon kívül, aki szokott segíteni?”

„Lucille néni. De ő nincs itt.”

„Értem” – mondtam, és masszírozni kezdtem a lüktető homlokomat.

„Mi a neved, kislány?”

„Ella.”

„Jól van, Ella. Felöltözöm és találunk neked valami ennivalót.”

Visszamentem a szobába, felvettem a farmeromat és a pólómat. Az ágyra néztem, Mira és Sanders eszméletlenül feküdtek. A kislány a nappaliban várt. Megszeppenve ült a kanapén. A khatpaszta és az üres sörösdobozok még ott álltak az asztalon, a kibontott óvszeres tasakokkal együtt.

„Gyere, Ella, nézzük meg, találunk-e valamit a konyhában.”

A kislány követett a konyháig. A mosogatóban toronyban álltak a szennyes edények. Kinyitottam a régi hűtőt, teljesen üres volt. Egy percen keresztül bámultam a szomorú kislányt, küszködve a rám törő hányingerrel.

„Ma különleges nap van. Megismerkedtünk. Hozd a holmidat” – mondtam.

A kislány berohant az egyik szobába és a hátán egy kínai hátizsákkal tért vissza.

„Mehetünk?”

„Mehetünk.”

Az utcán forróság volt már, hunyorogtam a tűző napsütésben és pokolian fáj a fejem.

„Hol van az iskolád?” – kérdeztem.

„Nem messze. Az utca végén.”

Egyforma, kétszintes betonházak mellett haladtunk. Vastagon állt a por a ház előtti növényeken. Az utcasarkon megláttam a Costa feliratot.

„Na, akkor ide bemegyünk reggelizni” – mondtam.

A pincér felvonta a szemöldökét, amikor meglátott a kislánnyal, de nem szólt semmit. Megállt az asztalunk előtt.

„Mit kérsz, Ella?” – kérdeztem.

„Banana Splitet.”

„Egy Banana Splitet és egy kávét kérek.”

A pincér bólintott és elment. Elővettem a cigit a zsebemből és rágyújtottam.

„Mi szeretnél lenni, ha nagy leszel, Ella?” – kérdeztem. Semmi más nem jutott az eszembe.

„Olyan akarok lenni, mint az anyukám. Sok pénzt szeretnék keresni, hogy nagy házat vegyünk.”

„Értem. És hol van az apukád?”

„Ott maradt Szudánban.”

„Mivel foglalkozik az apukád?”

„Katona. Anya szerint meghalt.”

Megjött a pincér, letette a süteményt és a kávét az asztalra, majd megint elment. A *Banana Split* két banánból, két gombóc vaníliafagylaltból és csokoládéöntetből állt, a kislány azonnal tömni kezdte.

„Ha majd nagy leszek és szép, mint anya, akkor nekem is lesznek szép ruháim és fehér barátaim. Hogyan ismerted meg az anyukámat?”

„Egy étteremben” – válaszoltam.

„Az jó. Szeretem az éttermeket. Főleg a sütitket. Neked van gyereked?”

„Egy kisfiam. Még nagyon kicsi, nem olyan nagylány, mint te. Még nem beszél.”

„Ő is fehér, mint te?”

„Igen. És szőke. Pont olyan, mint én.”

„És az ő anyukája is olyan, mint az enyém?”

„Igen. Olyan, mint a tiéd.”

Egy szalvétával megtöröltem az arcát. Ez nagyon nem tetszett neki. A pincér kijött, fizettem.

„El tudsz menni egyedül az iskolába?” – kérdeztem a kávézó előtt.

„Persze. Nagylány vagyok.”

„Akkor szia.”

Szökdelve megindult az utcán, párszor hátrafordult és integetett. Mikor eltűnt a sarkon, visszafordultam Mira lakása felé. Úgy száz métert mehettem az utcán, amikor irtózatossá émeltyegés tört rám, meg kellett állnom hányni. Egy pálmát támasztottam öklendezve. Amikor végeztem, a zsebembe gyűrt szalvétákkal törölgettem a számat, és azon tűnődtem, mikor ettem én banánt a tegnapi nap folyamán.

Mikor visszaértem, a nappaliban Mira ült meztelenül. Cudar másnapos volt, rá volt írva az arcára a fájdalom.

„A gyerek miatt ne aggódj. Vettem neki reggelit és elvittem az iskolába.”

Üveges tekintettel, cserepes szájjal bámult maga elé hosszú másodpercekig. Leültem mellé a kanapéra.

„Nincs gyerekem” – mondta végül.

Nagyot kortyoltam az egyik tegnapi dobozos sörből. Langyos volt, megnyugtatta a gyomromat.

Jászberényi Sándor *(Sopron, 1980) író, költő, haditudósító. Első novelláskönyve: Az ördög egy fekete kutya és más történetek (2013).*

## KÉTSZIKÚ HAJNAL

### *Lilinek*

Homályos égbe forrt a fal, és szemcsés, ázott erdő  
keríti be összenőtt vérköreinket. Árnyékmadár  
csőréből kanyargó árnyéktulipán indáz elő.  
Gabalyos, kósza szavak folynak elő a virágokból:  
nézd, ez lesz a címünk. Hibás öntőformákból  
szivárog az álmunk, az avar illatos ölelése így emlékeztet  
összenőtt tenyereink kétszikűségére. Az ég gömbjét  
a földhöz préselve egész éjjel szedtem neked a hajnalt.  
Ösvényt tapostam a tagolt tér felé, bőröd hullámai,  
tested íve felé. A tagolt idő, lélegzetvételeid törzsi dallama,  
fűszerezett halogénlámpáid felé. Nem mehetek közelebb a fákhöz,  
képük annyira pontatlan, hogy a levelek csipkéi közötti  
légüresség magába szippant, pedig a plafonba gyökerezett  
esőerdők éjszakáról éjszakára lejjebb merészkednek.  
Ha közelebb kúszom a falhoz, és beleérek a krómozott égbe,  
a légkör emészt fel, vagy lapos, sötét kontúrmadarak  
szedik szét mindazt, ami alakzattá rögzülhetett bennem.  
Hiába taposnám az ösvényt, a reggel bozóttüze égethet csak.  
És hiába szedem neked a hűvös, világító lámpásokat  
saját redőnyeim mögül, csak akkor adhatom oda, mikor  
már a nappalok porrá égettek minden szűrt fényt.  
Az éjjel tett hadifogollyá, a hajnal tett zsoldosává.  
Forró kávé az éj madara, békül a kor szellemével,  
a megtört kalászkok gabonatejével. Minden pohár,  
minden kehely egyszerre kondul, tenyeremben viszem  
azt a frissen darált feketét, ami megmaradt belőlem.  
Mert ami világít bennem, az talált rád, de ami sötét,  
az mehet közel. Sakktáblán táncolunk, lángol a mennyezet

őserdeje, és pepitává kristályosodik a megszürkült fal,  
üvegessé, ligetté szárad a szemcsés, könnyű erdő.  
Lélegzünk, keringünk hullámtermészetünk énekére,  
minden belégzésem elnémul illatod előtt, minden szavad  
hangszer, új öntőforma, amin összeforrt tenyereink  
improvizálnak, és tollas, puha hangok pihennek válladon.

Gyórfi Kata

## KÖZBEN A VARJAK

olyanok a zoknik a szárítókötélen,  
mint fejjel lefele lógó varjak.  
véletlenül egymás mellé rendeződő pihenések egy sorban.  
vigyáznának egymásra,  
ha tudnák, ki mellett biztonságosabb repülni.

a szavaink csak véletlenül egymás  
mellé rendeződő pihenések egy sorban,  
amik úgy vigyáznak egymásra,  
mint repülés közben a varjak.  
azt mondjuk egymásnak, hogy  
fejjel lefelé könnyebb lógni egy szárítókötélen.

Krusovszky Dénes

## 1990

A könnyű levegő, persze,  
de a hegyi szanatórium fertőtlenített  
szobáinak linóleumpadlója alól  
felszakadó túlérétt sóhaj  
mégis emlékezetesebb.

Várakozás egy erdőre  
néző erkélyen, hogy végre  
moccanjon már valami.  
Hideg lámpafény az örökzöldek  
hullamerev ágai közt.

Aztán az esti játék az étterem  
középre rakott székei körül,  
és a vereség váratlan, sós íze,  
mint egy félreértett kinyilatkoztatás,  
hiszen aki egyszer állva maradt,  
nem ülhet vissza ismét,  
de aki ül, az lesz egyedül végül.



# MINTHA KÚTBA NÉZNÉNK

Mennyivel könnyebb lett volna  
a tornatermi kötelek keserű illata nélkül,  
amit rögtön kiszimatoltunk,  
ahogy a többiek leereszkedtek róluk.

Mert mindent ehhez mértünk aztán,  
ezeknek a vastag, rojtos  
kenderköteleknek az emlékéhez.  
Végül úgy hajoltunk egymásra,

mintha kútba néznénk,  
még le is köptünk gyakran,  
hogy kiderítsük, milyen mélyen van a víz,  
de alig-alig hallottunk csobbanást.

## TEGNAP

Méhész nézhet így  
az üres kaptárra,  
amikor megérti,  
hogy ez a család többé  
nem tér vissza már.

Krusovszky Dénes *(Debrecen, 1982)* József Attila-díjas költő, író, kritikus, szerkesztő, műfordító.  
Legutóbbi kötete: A fiúk országa (2014).



**VIZIBIKLI**



## A ZENGŐ SEMMI DICSÉRETE

Korának ünnepelt költője volt. Egyik versének átírt dalváltozatát ma is tanítják az általános iskolákban: A jó lovas katonának (eredetileg így kezdődött: A szép fényes katonának...). Amade Lászlót ma mégis kevesen ismerik. Pedig könnyed, problémátlan, rokokó udvarló strófái páratlanok. Báronak született, a filozófia doktora, „aransarkantyús vitéz” és hírhedt nőcsábász lett belőle. Mindeközben verseket írt. Halálának 250. évfordulóján lírájáról és életéről Ajkay Alinka irodalomtörténésszel Szederkényi Olga beszélgetett.

**Szederkényi Olga:** – Gyors, rögtönzött közvélemény-kutatásom alapján az derült ki, hogy tizenkilenc emberből egy ismeri Amade László költő nevét. Megjegyzem, az illető bölcsész. Igazságtalan dolog őt elfelejteni?

**Ajkay Alinka:** – A bölcsészek közül is csak a magyar szakosok szokták ismerni a kései barokk korszak rokokó irányzatának képviselőjeként. Én személy szerint szeretem, de el kell ismerni, vannak nála nagyobb költőink.

**SZO:** – Amade a Rákóczi-szabadságharc kitörése előtt pár hónappal született. Kamaszkorában (már a függetlenségi törekvések elbukása után) kezdett el verseket írni – mégpedig magyar nyelven is. Mennyire számított különlegesnek, hogy magyarul is írt? Egyáltalán kik beszéltek magyarul akkoriban?

**AA:** – Az, hogy magyarul is írt, nem számít különleges, szokatlan dolognak, hiszen a magyar anyanyelvű, magyar környezetben élő emberek természetesen magyarul beszélgettek egymással a mindennapokban. Az már egy másik kérdés, hogy ebben a korszakban mindenki poliglott volt, az iskolai oktatás nyelve a latin volt, ezen a nyelven tanulták meg a szakkifejezéseket, ezért van az, hogy tudományos műveket vagy jogi szakszöveget könnyebb volt ezen a nyelven írni, hiszen nem volt meg a megfelelő magyar szókészlet a szakszavakra. Minden iskolázott embernek hasznos volt tudnia németül is, hiszen németül a hivatali ügyeket is könnyebben intézhette, és a katonaság nyelve is a német volt. Az Amade bárók – családi birtokaik fekvése miatt – feltehetően tudhattak szlovákul is valamilyen szinten, a jobbágyaik között lehettek tótok, bár ennek kevés írásos nyoma van. A téma is meghatározó a nyelvválasztás esetében, valamint

a személy is, akihez beszélünk, írunk. Amade László apjával latinul, anyjával magyarul, olasz szerelmével németül levelezett. Versei nyelvválasztásánál elsősorban a téma a döntő szempont: szerelmes verseit magyarul írta (ebből van a legtöbb), és néhány istenes versét latinul. A korszak más literátus embereinél nagyjából ugyanilyen arányokat lehet találni.

**SZO:** – Amade jezsuita neveltetést kapott, aztán mégis az érzéki élvezetekben talált örömet. Ez a hozzáállás más kortársakra is jellemző volt?

**AA:** – A jezsuiták nagyszombati, majd grazi egyetemén tanult, itt avatták a filozófia doktorává 1725-ben. A jezsuita iskola nagyon alapos képzést adott. A korszakban minden iskolát valamilyen egyház, illetve szerzetesrend tartott fenn, és akit a családja gondos nevelésben akart részesíteni, hasonló iskolába járt. Az érzéki élvezetekben való tobzódás talán kissé túlzó kifejezés, de az biztos, hogy ifjúkorában, kikerülve a szülői felügyelet alól – mint oly sokan előtte és utána is – meglehetősen szabados életet élt. Szerette a kocka- és kártyajátékokat és állandóan adósságokba keveredett, amiért folyamatosan összetűzése volt a szüleivel. A kortársak dorbézolásáról nem nagyon vannak adataink, általában az a jellemző, hogy kinek mennyi pénze van, annyit tud elverni, de ténylegesen ifjúkori kicsapongásról van szó ezekben az esetekben.

**SZO:** – Az édesapja is költő volt, de az öreg Amade állítólag nem kedvelte fia léha természetét. A kettejük közötti világnézeti különbség a verseikben is tükröződik?

**AA:** – Világnézeti különbségről nem beszélhetünk. Az apának egyszerűen nem tetszett fia életmódja. De melyik apa lelkesedik azért, ha a fia az egyetemen minden pénzét elveri kártyán? László apjának, Amade Antalnak jóval kevesebb verse maradt fenn, verselése egyszerűbb fiáénál, még nem él a rokokó bonyolult strófászerkezeteivel, viszont a témái elég hasonlóak.

**SZO:** – A költő, miután elveszítette első feleségét és eladósodott, huszárnak állt. Még az osztrák örökösödési háborúban is harcolt, az „aransarkantyús vitéz” címig vitte. Verseire ez a kalandos hivatás vagy a rutinos udvarlás tett nagyobb hatást?

**AA:** – A katonai pálya az egyik lehetséges út volt az iskolákat elvégző nemes ifjak előtt. Alig két évet élt Amade házasságban, felesége valószínűleg gyermekágyi lázban halt meg, miután megszülte kislányukat. Fél évvel később a kis Zsuzsika is meghalt. Amadénak ekkor dönteni kellett: vagy hazamegy apja mellé gazdálkodni, vagy valamilyen hivatali állást vállal a vármegyén, vagy katonának áll. Utóbbit választotta, huszárkapitány lett. A versein ez nem nagyon látszik, hiszen azok zöme a szerelemről szól. Íme, két

versének első versszaka (egymás palinódiái, ami visszaéneklést jelent): „Szép Cziczerkém, / Szelíd birkém, / Már hozzád hódultam; / Hiv szerelmet, / Vidám kedvet / Tetőled kódultam; / Csócsi, csócsi szívem! / Aj, aj, édes lelkem! / Him, ham, hum, hum! / Him, ham, hum, hum! / Csak ezért vidúltam.” És „Gaz Cziczerkém! / Koszos birkém! / Tőled már távoztam; / Bár szerelmet, / Vidám kedvet, / Valaha koldúltam; / Czoki, czoki szívem! / Marsch, marsch hamis lelkem! / Puff, puff üssed! / Ne kéméljed! / Régen azt akartam.”

**SZO:** – Amade verselt németül és állítólag szlovákul is, nagy hatással voltak rá az olasz operák is. Kiket tekintett példaképnek?

**AA:** – A magyar nyelvűeken kívül latin és német nyelvű versei is vannak. Feltételezhető, hogy tudott szlovákul beszélni, de nem tudunk olyan versről, amely tisztán szlovák nyelvű lenne. Felhasznált több szlovák szót, inkább csak a játékosság kedvéért. Grazi időszaka alatt ismerte meg és vette át az olasz dalformákat, gazdagítva vele a magyar költészetet.

**SZO:** – Többen kora legmodernebb, legeurópaibb és legnagyobb költőjének tartják, mások szerint életműve „zengő semmi”. Ön hogyan értékeli báró Amade László költészetét?

**AA:** – Elképesztő formai bravúrokkal van tele. Játékos, szellemes, igazi rokokó könnyedségű dalszerző (egyébként kiváló muzsikusz is volt, számos verséhez szerzett dallamot is), tartalmilag viszont valóban kissé felszínes, legfőbb témája a szerelem, és ennek az érzésnek a különféle változatai: hevesen udvarló, szenvedő, könnyörgő, boldog, sértődött, átkozódó stb. Ha több műgonddal dolgozott volna, ezek a versek is jobbak lehettek volna. Nézzünk két másik strófát: „Én angyalkám / Szép madárkám / Ime hozzád repültem; / Te kedvedre / S kezeidre / Mint a sólyom megjöttem. / Már miveljed, / Cselekedjed, / Mint szívemet / Úgy ítéljed, / Edessem, / Kedvessem, / Rabod vagyok, kegyessem!” és „Átkozlak te szerelem! / Te isten, istentelen! / Jutalmod csak gyötrem, / Gyülölség, nem szerelem. / Mindenképpen megpróbáltam, / Érted halálra is váltam: / Mi haszna? / Nincs haszna! / Nem más: szív veszedelem.” Van néhány imája és istenes verse, amelyekben jóval mélyebb gondolatok szólalnak meg, de ezek száma kevesebb. A leghíresebb kortársa Faludi Ferenc volt. Amade gazdagabb formavilágú, ám Faludi jóval komolyabb, mélyebb szerző.

**SZO:** – Egy irodalomtörténész szerint szavakat is teremtett, melyek úttörőnek számítottak a korban, és később, a romantika idején honosodtak meg. Mint például: remeteszív, szívdiadalom, tűzszív... Ez igaz?

**AA:** – Nem. Ezek a szavak a kéziratokban mind külön vannak írva, ilyen szóösszetételeket a nyelvújítás során hoztak létre, majdnem száz évvel később.

**SZO:** – Frivol lírájának talán legszebb ékköve *A házasság által elvesztett szabadság* című. Van viszont egy olyan vers, aminek nyoma veszett. Pedig a költő ebben a műremekben állítólag az összes kalandját leírja, elcsábított áldozatainak pontos neveivel és a pásztorórák zaftos részleteivel. Előkerülhet ez a kis ballada valaha? Vagy jobb lenne, ha nem kerülne elő?

**AA:** – Valóban, *A házasság által elvesztett szabadság siratása* című vers egyedülálló Amade költészetében, a nőtlen és a házaselet különbségeit sorolja igen szarkasztikusan, talán mondani sem kell, hogy melyiket siratja... Az említett lappangó mű mindig is izgatta az irodalomtörténészek fantáziáját, hiszen a magyar irodalomtörténet egyik legnagyobb indiszkréciója lenne, ha előkerülne. Erre persze nem sok esély van. De hát ki tudja? Az is egy irodalomtörténeti közhely, hogy Amadénak rengeteg nővel volt kapcsolata. Erre abból lehet következtetni, hogy a korszakban nagyon kedvelt volt az akrosztichon, a névrejtés, és Amade versfőiből nagyon sok női nevet ki lehet olvasni. Ám ezek valószínűleg nem mind reális, megvalósult kapcsolatról szólnak, hanem egyszerűen udvarló versek, és azt is tudjuk, hogy mások nevében is írt verset, ha erre megkérték.

**SZO:** – A költő Pozsonyban udvari kamarai tanácsosként fejezte be földi pályafutását. Közben továbbra is verselt és udvarolt – még második felesége mellett is. Kikre hatott később Amade László művészete?

**AA:** – Második feleségével sem volt tartós a kapcsolata, mert egy alkalommal heves vitájuk során Amade megütötte, erre az asszony elköltözött. Amade próbálta kibékíteni mindenféle módon. Végül ki is békültek, leveleztek, ápolta is a felesége, ha kellett, de vissza nem költözött hozzá soha, külön éltek. A saját korában Amade nagyon népszerű szerző volt, énekeskönyveit sokan másolták, számos verse, verssora átkerült a közköltészetbe, rengeteg variációja maradt fenn. A későbbi korok szerzői közül elsőként talán Kazinczy figyelt fel rá, olyannyira megtetszett neki Amade néhány dala, hogy átköltéseket csinált belőlük. Ám talán a leghíresebb utód Arany János, aki Amade *A szép fényes katonának arany, gyöngy élete* kezdetű verséhez zenét szerzett, a mai napig ezzel a dallammal éneklí mindenki.

**Szederkényi Olga** jogászként végzett, 15 éve újságíróként dolgozik. Évekig a Magyar Televízió brüsszeli tudósítója volt, majd a Magyar Rádió külpolitikai riportere lett.



**Ha JÓSZAKÁCS**





Darida Benedek

## TÖK TEJJEL ÉS TEHÉN BÉL

Azt tudták, hogy a megsavanyodott lőrét fel lehet javítani, ha összetört mandulát és sárgabarackmagot szórnak a hordóba? Vagy hogy a kenyér ravasz alkalmazásával el lehet tüntetni a megbűdösödött bor szagát, bodzavirággal pedig muskotályillatúvá varázsolható a hegy leve? A tippek nem egy borpancsolási kalauzból származnak, hanem a csáktornyai Zrínyi-udvar kéziratos szakácskönyvéből.

Az *köz-éteknek főzéséről való rövid jegyzés* keletkezésének pontos ideje ismeretlen, annyi bizonyos, hogy a kézirat 1662. október 10-e előtt már elkészült: e napon állítják össze a csáktornyai Zrínyi-könyvtár jegyzékét, amelyben már szerepel. (A további filológiai adatokhoz hasonlóan ez is Kovács Sándor Iván megkerülhetetlen tanulmányából<sup>1</sup> származik.) Szinte biztosan egyetlen szerző alkotása, aki a magyaron kívül tudott még horvátul (erre utalnak a tisztázatra írt horvát nyelvű jegyzetei), jártos volt a latinban, közli néhány német, illetve lengyel módra készült éték recipéjét, valamint két flandriai ételleírást. Utóbbi tény kapcsán, valamint egy a Zrínyi-könyvjegyzékben bibliográfiai adatok nélkül szereplő francia szakácskönyv miatt feltételezik, hogy a csáktornyai séf ismerhetett néhányat kora legnépszerűbb európai szakmunkái közül. Elsősorban François Pierre de La Varenne *Le vrai cuisinier françois*, illetve Bartolommeo Scappi pápai titkos szakács *Dell' arte del cucinare con il mastro di casa trinciante* című könyvei jönnek szóba.

Ami ezen felül még kinyomozható *Az köz-éteknek főzéséről való rövid jegyzés* írójáról, azt tőle magától tudjuk: „... amint értekezhettem szakácsoktól, s magam amint praktizálhattam főzésem által eleitől fogván, azt jegyeztem most újonnan magamnak fel, hogy el ne felelkezném róla; holott az embereknek elméje hovatovább elfogyatkozik. És ez így lévén, ezt gondolván, konyhán költ magyarismussal ték egynehány megjegyzést magamnak.”

Emberünk tehát egy korosabb, gyakorló szakács lehetett, aki (KSI megfogalma-

<sup>1</sup> „A gyomros matéria.” In: *Szakács mesterségnek könyvecskéje. A csáktornyai Zrínyi-udvar XVII. századi kéziratos szakácskönyve és a Tótfalusi Kis Miklós által kiadott kolozsvári szakácskönyv. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1981*

zásában) igazi muraközi Zrínyi-familiáris, magyar–horvát öntudattal. Hiszen a bevezetőt követően a szerző rögvest közli velünk: „Az káposztás húson kezdem el, mint Magyar- és Horvátország címerén”.

És akkor most csapjunk a káposztába, és térképezzük fel ezt a több mint 350 éves gasztronómiai világot! A kötet 394 receptje a imént említett káposztás hústól az utolsóként szereplő tejes tortáig nyolc fejezetre oszlik. Ezek a főtt húsételektől a salátákon és a halakon át egészen a diétás kosztokig („Betegeknek egészséges eledel”) csoportosítják a fogásokat, majd a szakácskönyvet egy rövid borászati függelék zárja („Az pincéről” – innen származnak a már emlegetett borjavító praktikák). És ami a ma gyomros emberének talán a legérdekesebb: a recipék között számos olyan akad, amelyek korántsem ütnek el annyira ízlésünktől, mint mondjuk Zrínyi költői nyelve a kortárs poézisétől.

Nézzük például a 65. számú receptet (*Disznóláb hidegen vagy oltva*):

„Főzd meg jól, szedd el a kövérit, törj fokhagymát, ecettel, lével elegyítsd meg, és szűrd által a szitán, a húst rakd a tálba szép renddel, tölts reá a levet, hadd aludjék meg hideg helyen.

Disznólábot főzd meg, szépen rakd a tálba petrezselyemlevéllel, ecettel hintsd meg, add fel hidegen vagy melegen, mind jó.”

Akárhogyan nézzük, ez egy korrekt kocsonya receptje (bár mi a szerzővel ellentétben inkább a hűtött változatot preferáljuk), akárcsak az utána következő variáció, amelyet az eceten, borson, fokhagymán kívül némi sáfrány és gyömbér bolondít meg. Sáfrány és gyömbér? Bizony, még jóval a vörösteror, vagyis a paprikadiktatúra ideje előtt járunk, de ez egyáltalán nem jelenti, hogy eleink az 1600-as években ízetlen ételeket fogyasztottak volna, sőt! Csáktornyan használtak egyebek mellett fahéjat, szerecsendió-virágot, borókabogyót, római- és édesköményt (itt fenikulom néven szerepel), ánizst, turbolyalevelet, mentát, tárkonyt, és még legalább féltucatnyi fűszert, köztük a borágót, vagyis kerti ökömyelvet.

A pacal mai rajongói pedig azon mélázhatnak el, hogy a Zrínyi-udvarban négy elkészítési módját ismerték az itt még tehénbélként emlegetett, becses alapanyagnak (81–84. receptek). A *Tehénbél spékkel* című költemény például a következőképpen készül: „Főzd meg jól, abárod meg, metéld szép apróra, petrezselyemlevelet, szalonnát, kenyérbélt vágj igen apróra, ereszd fel a levével, borsot, gyömbéret bele, ha sárgán akarod, sáfránt bele.” Petrezselymes-gyömbéres-sáfrányos pacal? Igazán ravaszdi gondolat! A bensőségekhez amúgy is bensőséges viszony fűzi főzőemberünket, a borjú- és a bányamáj elkészítésére éppúgy van bevett módszere, mint a borjútüdőre, vagy arra, hogyan kerüljön az asztalra *Borjúfő egészen* (utóbbi elkészítését két változatban is ismerteti a 136-137. recipékben). Vagy a nyelvet például úgy

teszi fogyaszthatóvá, hogy előbb abálja, majd rostoson pirítja, végül almás-ribizlis, boros-mézes, alaposan megfűszerezett mártásféleséggel tálalja (86.)

Vadat és halat olyan változatossággal készítettek Csáktornyan, hogy olvasni is tereh, és ami most megint csak érdekes a mi szempontunkból, ezekből nem egyet ma is rekonstruálhat az alapvető konyhai ismeretekkel rendelkező, lelkes amatőr. Rendben, habarnicát, vagyis szárított polipot valószínűleg nem találunk a sarki köztben, a piaci halaskofa pedig nem tart vizát, de a *Nyers csukát sóba főzni* (247.) például igazán nem kihívás. A halacsukat feldaraboljuk, megmossuk, majd forró ecettel leöntjük, hogy szép kék legyen, sós vízben kifőzzük, tálaláskor petrezselyemlevéllel meghintjük. „Tormával, ecettel csuka igen jó”, teszi még hozzá a Zrínyi-szakács, és mi hiszünk neki.

A vadhúsok közül használatos volt a Zrínyi-udvarban szarvas, őz, fogoly, nyúl, vadgalamb – és természetesen a vaddisznó. Utóbbi jószágról a következőt olvashatjuk (69.): „Vaddisznófőtt aki akarja jól főzni, veres bort, vizet, zsályát, majoránát; vagy fehér borba, sóba jól megfőzni”. Egy komplett vadkanbuksi beszerzése biztos nem egyszerű feladat, de meggyőződésünk, a recept gerinccel is tökéletesen működik – a magunk részéről egyébként inkább a vörösboros megfőjtés mellett voksolnánk. A *Nyulat sülvé* (128.) sincsen agyonbonyolítva: fogjuk a nyuszkó hátsó részét, leforrázzuk, eltávolítjuk a hártyát a húsról, megspékeljük a tapsifüles tetemét, megsütjük, borsozzuk, majd „szép levesen” feladjuk. Hasonlóan készül a fogolymadár is (122.), bár itt a spékelve sütés mellett két alternatíva is szóba jön: készíthetjük borsos vízben főve, illetve gyümölcsös lével.

Sorolhatnánk még a feltámasztásra érdemes hús alapú ínycségeket, a különböző gerlicéből, indiai tikból (vagyis pulykából), lúdfiből, ürüből, disznóból, nyúlból, jércéből készült fogásokat, említhetnénk még a töltött malacot, a diósásával (sása = olasz eredetű szó, egyfajta sűrű mártásra utal) készült kappant, de nem szeretnénk elrettenteni zöldségű felebarátainkat. A csáktornyai szakácskönyvet ugyanis a húsmentes élet hívei is haszonnal forgathatják: talán Zrínyinek az olasz kultúra iránt érzett rajongása magyarázza, hogy a gyűjteménybe több salátaféleség is (összesen 14) bekerült. Némelyik egyszerű, mint a facsipesz: fogunk például egy fejes salátát, négybe vágjuk, és adunk mellé pár öreg tikmonyt, vagyis keményre főtt tojást (176.). Az *Olasz saláta, vagy elegendő sokféle fűből* (175.) összedobásához szintén nem kell agysebésznek lenni, e „miskulantia” hozzávalói között viszont gyermekded saláta, salvia (azaz zsálya), menta, borágó, petrezselyem, kömény- és turbolyalevél egyaránt szerepel, ezeket kell végül sózni, olajjal-ecettel feljavítani, végül borágóvirággal „feljűl meghinteni”. Szintén tökéletes vega kaja a *Tököt tejjel főzni*: (156.), ez a tejsós-beresz-hagymás tökfőzelék, vagy a *Parét tejjel* (151.), a „spenót tüktojál” nevű menzai klasz-



szikus három és fél századdal ezelőtti megfelelője. (Na jó, Csáktornyán nem tükörtójjással adták fel, hanem „szép kemény rántottával”)

Végezetül valamit a szakácskönyv nyelvéről, az ismeretlen mester „konyhán költ magyarismusról”. A receptek többsége alig néhány soros, és séfünk a hosszabbakban sem fecseg, csak a legszükségesebb tudnivalókat közli. Ezt néhányan úgy magyarázzák, hogy a receptek csak amolyan emlékeztetőkként szolgáltak egy-egy fogás készítési módjának felidézéséhez, hogy a szerző csakugyan csupán „egynéhány megjegyzést” tett magának. Ne dőlünk be az álszerénységnek, egy efféle házi használatra készülő jegyzetömb elé aligha került volna előszó „az olvasónak, akinek kezébe akad”. Valószínűbb, hogy az író szándékosan fogta rövidre mondanivalóját. Mint említettük, emberünk idősebb férfiú lehetett, és talán úgy érezte, szorítja az idő, és közel a nap, amikor téved a gombaárus, visszatámad a vadkan, és a Kaszás kiüti kezéből a fakanalat. Másképp aligha kerülhetett volna a gyűjteménybe néhány személyes kedvencünk, azok a végtelenül letisztult, minimalista étekleírások, amelyekhez képest egy kétakkordos Ramones-szám is maga a wagneri összművészet:

„Árpakását, jól főttet, írós vajjal jó.”

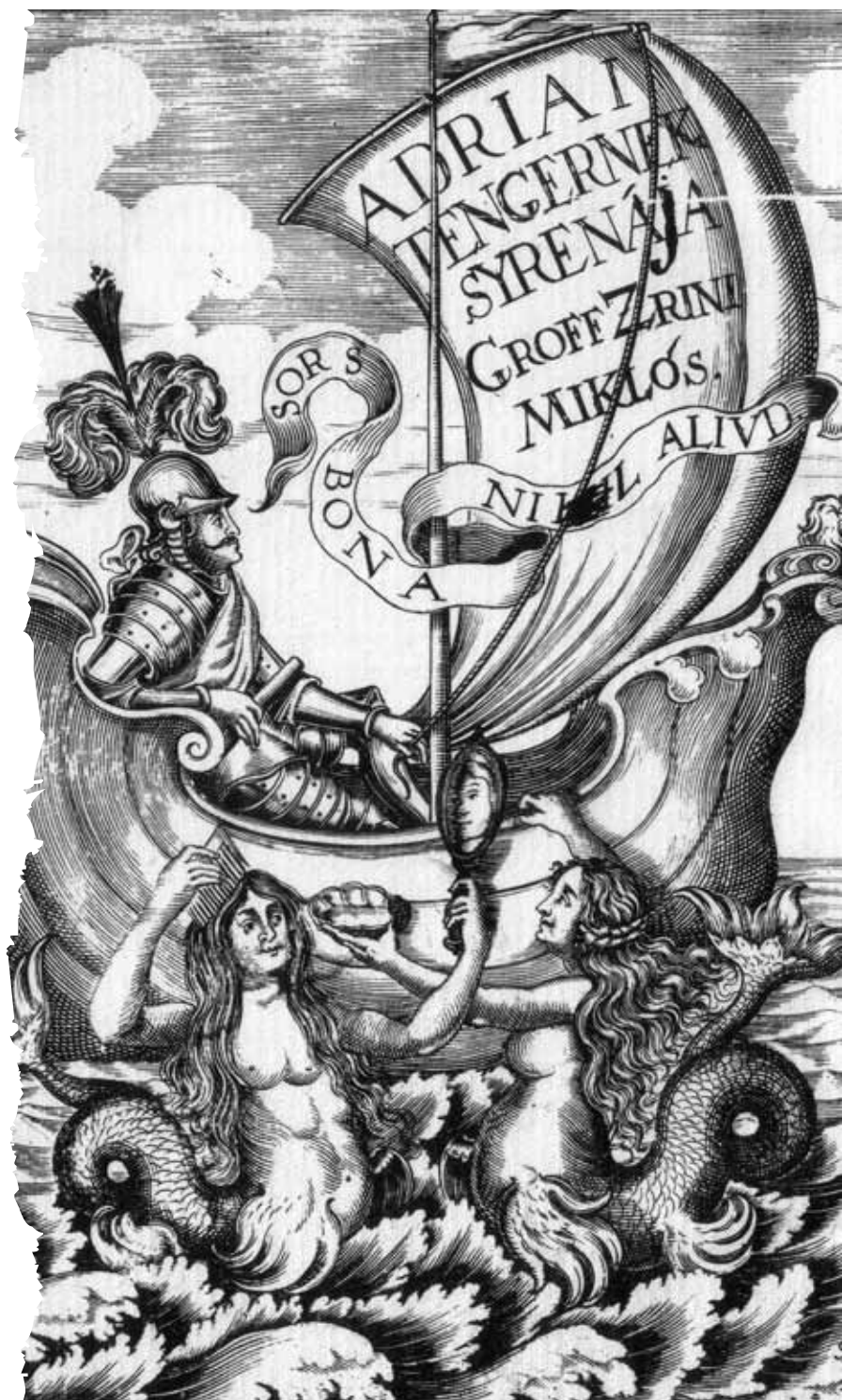
„Kárászt rántani jó.”

„Vizát tiszta borssal, jó.”

Hey-ho, let's go!



**HOLLAMVEERES**



Nényei Pál

## NE BÁNTSD A ZRÍNYIT!

Tavaly szeptember végén álltam neki Zrínyi Miklósról megírni mindent, amit fontosnak tartok. Azóta szembesülök nap mint nap azzal, hogy sokan afféle fura embernek néznek. Ha valaki megkérdezte, mivel foglalkozom, a Zrínyi név hallatán mindeféle érdeklődés kihunytt a tekintetéből. Pedig minél többet foglalkoztam vele, annál fontosabbá vált számomra, aztán már ott tartottam, hogy az egyik legjobb barátommal foglalkozom, egy olyasvalakivel, aki a legtöbbször inkább csak rossz emlékeket ébreszt.

Sajnos megértem a finnyogókat. Honnan tudhatnák azt, hogy Zrínyi milyen költő? Az iskolából semmiképp. Ott csak a kötelező tananyaggal való gyötrődés jutott nekik. És még csodálkozunk, hogy a Zrínyi-emlékévben így sóhajt egy újságíró: „Vajon hányan ontanának gyászkönyvet, ha a *Szigeti veszedelem* lekerülne a kultúrpolitika/akadémia mesterséges lélegeztetőgépéről, és jobblétre szenderülne?”

De ha az iskolából nem, akkor honnan tudhatnának arról, hogy Zrínyi tényleg jó? Talán az irodalmár-tudósoktól? Hát nem tudom. Őket nagyon furcsa dolgok érdeklik. Ilyesmik: a) Milyen időrendben keletkeztek Zrínyi versei? b) Mely szerzők hatottak rá? c) Milyen történelmi személyekkel azonosíthatók a versekben szereplő figurák? d) Milyen Zrínyi verselése? Cezúrák 12-es? Cezúráktalan 12-es? Stb.

Mintha abban hinnének, hogy verseket csak irodalomtudósok írnak irodalomtudósoknak, mintha egy költő fő üzenete olvasóinak az volna, hogy kit idéz. Hogy a költészet egyfajta irodalmi *Ki nyer ma?* Azaz: *Kiket, miket idézek? Aki kérdez: Zrínyi Miklós. Aki válaszol: dr. X. Y.* Hogy a költészet egyfajta történelmi kvíz: Melyik történelmi figurát takarja az a név, hogy 'Hajnal'? Aki kérdez: Zrínyi Miklós. Aki válaszol: a Zrínyi-kutatás. Lehetséges válaszok: a) Esterházy Anna Júlia b) Esterházy Anna Júlia c) Esterházy Anna Júlia d) Esterházy Anna Júlia.

Zrínyit már régóta csak bántjuk, bántjuk. Leunalmasozzuk, lebarokkozzuk, le-régizzük, leérthetlenezzük, lehosszúzzuk, lekötelezőzzük, a verseit időrendbe akarjuk kényszeríteni, hogy költészetét történelmi forrásműként kezeljük, bántjuk az unalmas tanórákkal, az érthetetlen tudományos konferenciákkal. Pedig egyál-

talán nem halott, hanem élő, ő a legnagyobb vallomásírók egyike. Szent Ágoston, Bethlen Miklós és II. Rákóczi Ferenc társa. De szerintem mindnél nagyobb: mert az őszinteségnek olyan mély bugyraiba ereszkedett le, saját nyomorúságáról annyira nyíltan mert beszélni, mint az említettek közül egy sem.

Azt mindig is tudtuk, hogy hiteles eposzíró. Arra kéri a *Szigeti veszedelem* elején Szűz Máriát, hogy segítsen neki, hogy úgy ír hasson, „mint volt”. És ez nem is okoz neki nehézséget, hiszen ő maga is törökellenes harcok hőse. De itt az idő, hogy megtudjuk, nemcsak hiteles eposzíró, hanem hiteles és őszinte lírikus is. És nem csak ennyi, de a legnagyobb magyar költők egyike.

A hivatásában sikeres, de magánéletében nyomorult férfiról a világirodalom nagyjai közül talán csak Shakespeare tudott annyit, mint Zrínyi. Verseskötetét olvasva egyre biztosabbak leszünk abban, hogy saját magát írja meg. És megborzongunk. Hogy egyetlen verseskötete születésének oka pont saját nyomora, bűne, azért írta meg a könyvét, mert meg kellett énekelnie szenvedését, és azért adta ki és küldte szét nemesi udvarokba, hogy nyilvános gyónást végezzen...

Amikor azt mondom, hogy a hivatásában sikeres volt, nem beszélek mellé. Az egyik leghíresebb magyar volt. Csak mi, későbbi magyarok erről elfeledkeztünk. Már életében megjelent angol nyelvű életrajza. Halálakor beszédeket tartottak Münchenben, a szász fejedelmi udvarban, XIV. Lajos udvarában; memoárok jelentek meg róla Velencében, Bécsben; a párizsi lapok gyászolták, a szegény özvegy, Zrínyi második felesége, Löbl Mária Zsófia európai uralkodóktól kapott részvételeket; az öccsének, Zrínyi Péternek maga VII. Sándor pápa írt! Csak a kánizsai törökök gyújtottak örömtüzeket.

És ahhoz, hogy meglássuk ennek a páratlanul fontos embernek az esendőségét, nem forrásokot kell kutatnunk: elég, ha kinyitjuk a verseskötetét, és elolvassuk.

Abban egészen biztos vagyok, hogy Zrínyi 1651-ben megjelent kötete (pontosan: *Adria tengernek Syrenaia, groff Zrini Miklós*, de ahogy a bennfentesek hívják: a *Syrena*) – egy mű. Nem versgyűjtemény, nem egy *lírai költemények–eposz–lírai költemények*-szendvics, hanem egységes mű, egy nagy kompozíció, szerelmi dráma. Egy házasság története. A híres Bergman-film, a *Jelenetek egy házasságból* szemérmeskedő alkotás hozzá képest.

A könyv egy metszettel kezdődik, ez az egyetlen kép a könyvben. Azt feltételezem, hogy a címlapmetszet a *Syrena*-kötet értelmezésének kulcsa. Bárányfelhős ég alatt, lágyan fodrozódó vízen, dagadó vitorlával hajózik egy páncélos vitéz. Jobb kezében a kormányrudat, vagy hadvezéri pálcát, baljában a vitorlát kezelő kötelet tartja. A vízben két csábos, félig haltestű szirén illegeti-billegeti magát, sőt

az egyikük még a hajóba is belekapaszkodik. Az egyik hölgy egy kagylót tart az orra alá, a másik szirén pedig épp haját fésülgeti, miközben egy tükörben nézi magát. De a páncélos vitéz ez nem érdekli, koncentrálni, és előre néz. A dagadó vitorlán ez olvasható: „ADRIAI TENGERNEK SYRENAIA, GROFF ZRINI MIKLOS.” az árbocra rátekeredve egy szalag, rajta „SORS BONA NIHIL ALIUD.” A kor allegorikus ábrázolásából tudni lehet, hogy a viharos tengeren, tört árboccal hánykódó hajó a rossz szerencse képe, ez a metszet első ránézésre tehát a jó szerencsét, a *sors bonát* ábrázolja, amint ez a szalagon különben is olvasható. Viszont a *sors bona* itt egyenesen az árbocra tekeredik. A *sors bona* vezeti a hajót.

A hajó pedig, ez az ősi toposz, elsősorban, mint Alkaiosznál, az ország, az állam hajója, másodsorban az egyén életének hajója, harmadsorban magát a művet jelentheti. Valami cél felé tart tehát az ország, az élet, a mű. Ettől a céltól próbálják eltéríteni a félig hal, félig női lények. Aki a korban a képmutatás szimbólumai voltak. A fésű a bujaság, a tükör a csalás szimbóluma. Ha a tükör szerint tájékozódunk, eltévedünk. A *donna allo specchio* ("hölgy tükör előtt") így egyben a kevélység, hiúság, hamis szépség imádatának képe. A kagyló pedig Venus és általában a női nemiség elsődleges szimbóluma. A szirének a kép alsó harmadában illegetik magukat, ez a régió pedig a kor művészetében gyakran a legalja, a szellem nélküli anyag területe, illetve ott rendszeresen maga a Gonosz székel. De a sziréneknek esélyük sincs eltéríteni a hőst. Aki hajóját a *Sors bonára* bízta, annál a bájos hal-nőknek nincs sok esélye.

Miután jól megnéztük a metszetet, elkezdjük olvasni a könyvet. Az első versekben egy Vadász, a mű egyik főszereplője nagyon boldogtalan, mert Viola nem őt szereti, aztán ez a Vadász hidegnek, érzéketlennek nevezi Violát – itt még mondhatjuk azt, hogy mennyi, de mennyi ilyet olvastunk már! De mikor arról olvasunk, hogy ez a Vadász mennyire nem akar szerelmes lenni, hogy Cupido isten milyen méltatlan helyzetbe kényszeríti, hogy egy olyan lányt kell űznie, akit nincs esélye utolérni, már kezd fölsejteni, hogy a költő talán nem pusztán mintákat követ, hanem versei mögött ott lehet az eleven élmény.

A kötet második versében a Vadász rájön, hogy Viola nem őt szereti. Mert van egy Licaon nevű szerelme. Viola nem túl válogatós, Licaonnál ugyanis nincs nagyobb gonosztevő. A mitológiai Lúkaón az, aki miatt Zeusz kiábrándult az emberiségből, aki szembesítette őt az ember feneketlen gonoszságával, aki miatt vízözönnel pusztította el a földet. Lúkaón a leggonoszabb ember, aki egy meggyilkolt gyermek húsával akarta megvendégelni az Istenek Atyját. A Vadásznak eszébe jut, milyen ostoba volt, amikor Violáért elhagyta korábbi szerelmét, a Hajnalt. A Hajnalcsillagot. De ki lehet ez a Hajnal? A szakirodalom szerint (a, b, c, d) Esterházy

Júlia Anna. De mi lapozunk egyet a könyvben, és nem Esterházy Anna Júliát látjuk, hanem egy címet: *Obsidio Szigetiana*.

*Azaz Szigeti veszedelem.*

A Hajnal tehát nem lehet más, mint az az üzenet, amit az eposz fogalmaz meg. A török, a Sötétség kiűzése. A közéleti tevékenykedés. Szélesebb kontextusban: maga az Üdvösség. A személyes életben: legyőzni kéjvágyamat, és az igazságra vágyakozni. Visszanyerni elvesztett látásom. Az *imitatio Christi*. Krisztus, az igaz Hajnalcsillag követése. Lefordítva: őrült, bolond vagyok, hogy veled vesződöm, miközben az ország a Sötétség, a török igája alatt nyög, te pedig Licaonnal hetyegsz. A legaljával. Vannak fontosabb dolgaim is, mint hogy utánad rohanjak. Nem kellek? Akkor belevetem magam a politikába. És ha írok, akkor se neked írok, hanem a hős dédapámról.

A *Szigeti veszedelem* következik, ez a hatalmas eposz, aminél magyar nyelven nem írtak jobbat, és komoly a gyanú, hogy nem is fognak. A *Szigeti veszedelem* a költő, a Vadász kísérlete arra, hogy elfelejtse Violát, hogy visszatérjen a Hajnalhoz. A *Szigeti veszedelem* üzenete: maga a hajnalhasadás. A világosság eljövételének hirdetése. Szinte az összes fontos jelenet hajnalban történik. És ebben az eposzban nemcsak Zrínyi Miklós jut el az üdvösségbe, hanem a szigeti hősök mind: „És minden angyal visz magával egy lelket, / Isten eleiben így viszik ezeket. / Egész angyali kar szép musikát kezdett”; és ez a mű nemcsak elmeséli az üdvösségbe jutás szépségét, hanem utat mutat minden olvasójának!

De az eposz után kiderül, hogy hősrünk írás közben is csak Violára gondolt. Hiába írta meg az eposzt, hogy „kinzó szerelmét felejtse ezzel”. Mert ezzel magára vonta Cupido haragját. Cupido ugyanis hiú az erejére: „Vagy megkissebedetté az én hatalmam, / Hogy én ez embert megbírnya nem tudom? / Talán nem oly erős az én íjam s nyilam, / Mint mikor megbírta Marst én vitéz károm?” Cupido azt mondja hősrünknek, hogy megbocsát neki, ha elénekli „Téseus hitetlenségét”, azaz nyilvánosan bevallja: rosszul döntött, amikor elhagyta a szerelmet, mint ahogy Thészeusz hagyta el hitetlenül Ariadnét. Hősrünk húzódozik, majd kénytelen-kelletlen énekelni kezd. A következő mű az *Arianna sírása*. De Cupido parancsa ide, Cupido parancsa oda: ez a vers inkább a Licaon miatt féltékeny férfi bosszúszomjas képzelgése. Képzeteiben eljátszik a gondolattal, hogy a nő halálosan beleszeretett, és mindenét odaadta neki, mire a férfi „hálából” magáévá tette és elhagyta. És kéjelegve elképzeli, ahogy őutána sír a nő.

Aki ilyeneket gondol, az nagyon szerelmes.

A következő versben be is teljesedik a Vadász – a költői én? – sorsa. Viola hozzámegye feleségül. De nem azért, mert a Vadász kedves neki, hanem azért, mert

Licaon kidobta. A vers elején Viola egy diófa gyilkos, zöld árnyékában fekszik, a dió pedig maga a férfiaság, a férfi nemi szerv. Ehhez – a sok közül – csak egy példát adok: egy népballadában olvassuk: „Utra Mari belépett a kiskertbe, / Lefeküdt a nagy diófa tövébe. / Utra Mari, nem félsz, hogy ott meglátnak, / Az emberek árulkodnak utánad.” Aztán kiderül, hogy Utra Mari teherbe esett, és a ballada végén megöli csecsemőjét. Viola arról beszél, hogy Licaonnak epret gyűjtött, de Licaon elszórta az eprét, ami annak a megfogalmazása, hogy már nem bízik benne. A világ leggonoszabb emberének nevét viselő férfi is hűtlenséggel vádolja Violát. De a Vadász – Titirus – mindennek ellenére elfogadja Viola közeledését.

A következő versben iszonyú dolgok derülnek ki. A feleség megtagadja szerelmét a férjétől, és inkább szeretőjét lakatja jól. A férj vágyakozik felesége „két szép lába” közé, csak vágyakozik arra, hogy felesége „rádüljön”, ő pedig eközben egy „rút náddal”, „undok békanyállal” szerelmeskedik.

Ennél a pontnál komolyan el kell gondolkodnunk. Ha ez tényleg kiolvasható a kötetből – mi gátolta eddig a mű olvasóit abban, hogy erre rájöjjenek? Az egyik megérzésem az, hogy a kutatók nem szeretik, ha túlságosan komoly, emberi tartalmakra találnak. Az igazi kutató méltatlannak érzi a nagyságok hálósobájába bekukucskálni. És Zrínyit az utóbbi időben a kutatókon kívül kevesen forgatták. Ki mert volna rájönni Zrínyi boldogtalanságára?

A nyílást viszont ő maga nyitotta a hálósobafalon. Elképzelhető volna, hogy ezeket az egyértelműségeket senki sem értette meg, és az elmúlt 350 évben senki sem látott be a szomorú hálósobába? Biztos vagyok benne, hogy a kötetnek ez az epizódja, és egyáltalán az erotikus utalások értelme saját korában széles körben ismert volt.

Zrínyi halála után 18 évvel Macskási Boldizsárt megcsalta a felesége, Kapy Anna. Rajtakapta egy legénnyel. Teleki Mihály nevű előkelő barátjának írt levelében előadja a helyzetet, példákat hoz, amelyekkel bizonyítja, nem ő az egyetlen megcsalt férj. Az első példa maga Zrínyi Miklós. „De Zerényi Miklós példáját addálom, az is az feleségét az lovászával tapasztalta: kurvázkodott.” Macskási tudni véli azt is, hogy az a rút nád, az a méltatlan férfi, aki ronda, gyenge: egy alacsonyrendű lovász. A legalja.

Kutatóink megtalálják ezt a levelet, majd bebizonyítják, hogy ez lehetetlen, Draskovich Mária Euzébia ilyen nem csinálhatott, hiszen Zrínyi olyan szépen elbúcsúztatja az Orfeus-versekben, olyan tisztelettel beszél róla, a *Syrena*-kötet is az asszony halála (1650) utáni évben jelenik meg... De az újraolvasás nem a kutatói szemérmességet, hanem Macskási történetének irodalmi igazságát támasztja alá. Azaz: a kötetnek ez a része értelmezhető így.

Macskási csalódott, boldogtalan, és bizonyára előre fölmentést keres arra az esetre, ha esetleg megölné a feleségét. Kisebbiteni akarja saját nyomorúságát azal, hogy nagy emberek is kerültek olyan helyzetbe, mint ő. Ez a levél bizonyíthatja, hogy a kötetet megjelenésének korában szerelmi drámaként is olvasták. A férjét megcsaló asszony, azaz Zrínyi házasságának tragédiája széles körben ismert lehetett. Ezt a sejtést egyértelműen alátámasztja egy most, 2014 őszén felfedezett *Syrena*-kötet tulajdonosa, Káldy Zsigmond (megh. 1690) bejegyzése. *Syrena*-könyve<sup>1</sup> előzéklapjára ezt a verset írta:

„Vajon ezer közül ki találna hatot  
jámbor tökéletes jo-erkölcsű aszont  
az ki természetén szenvedne lakatot  
ostábláján kocka hogy ne hozna vakot  
mezőben mint kecske ne kívánna bakot.”

A vers értelme: 'Olyan kevés férfinak jut jámbor, jó erkölcsű asszony, aki nem gerjed rá más férfiakra úgy, mint a mezőn a nőtény kecske a bakra, mint amenyire ritka, ha valaki egyszer sem dob az ostáblajátékban vakot, csak hatost.' Nem kell nagy fantázia ahhoz, hogy a bakkal magát meghágotó nőtény kecskében ráismerjünk a rút náddal, undok békanyállal szerelmeskedő hűtlen feleségre. Macskásinak is elsőként Zrínyi jut eszébe saját boldogtalanságáról.

És a csaló asszonynak pusztulnia kell. Több korabeli forrás alátámasztja, hogy Zrínyi felesége talán méregtől halt meg, Macskási is erről ír, de nála talán komolyabb emberek is – ugyanazt, ami benne van a következő versben! Orfeus, a bánatos férj elvesztette feleségét, Euridicét, mert megmarta egy vipera, és az „mérges sebben megholt”. Nem tudom, valóban megmérgezte-e Zrínyi a feleségét, de az biztos, hogy a kötetben az összes fontos nő szereplő méregtől hal meg (a *Szigeti veszedelem* szereplői is). Cumilla a poharába csöppent sárkánymérget issza ki, Euridicét meg mérges kígyó marja halálra. Azaz a mérgezés motívuma benne van a kötetben – csak az hiányzik, hogy a mérgező maga a férj. Igaz, Cumilla Delimántól kapja a méregpoharat. . .

Lapozunk: a szegény férj, Orfeus elmegy Euridice után a Pokolba, de hiába száll a legmélyebb fenekére, ott nem feleségét kapja vissza. Előlépnek a legnagyobb hősök, akik emlékeztetik igaz „professiójára”: Atila, Buda, a szigeti Zrínyi Miklós és saját eposzában is szereplő hősök: Deli Vid, Radivoj és Juranics, és Farkasics Péter.

<sup>1</sup> Káldy Zsigmond *Syrena*-könyvének előkerülése a Zrínyi-emlékév egyik szenzációja, egy aukciós oldalon bukkant fel. Káldy Zsigmondról annyit lehet tudni, hogy apja, Káldy Péter volt a híres vati hadimustra egyik szervezője (vö. PÁLFFY GÉZA: *Zrínyi Miklós nagy napja*, 47. o.), ill. Zrínyi grazi diáktársa volt (1630-ban biztosan Grazban tartózkodott), a kötet talán közvetlenül Zrínyi Miklóstól kerülhetett a Káldyakhoz.

A kötet főhőse mintha álomból ocsúdna. Az alvilágban olyan pofont kap, hogy az összes szerelmes nyavalygása, házassága minden nyomorával eltölpül a „magyar vitézek nagy lelkeinek árnyékjai” előtt. Most tényleg ki tud szabadulni a szerelem útvesztőjéből. Már nem eposzírással, hanem Isten segítségével. A *Syrena*-kötet utolsó előtti versében a főhős térdre borul Krisztus előtt, és megvallja szörnyű bűnösségét, az utolsó versben pedig hitet tesz amellest, hogy ezentúl „nemcsak pennával, hanem rettenetes bajvívó szablyával” keresi a hírét. Méltó utódja lesz dédapjának, akinek célja Krisztus követése volt, az *imitatio Christi*. Ő sem fog ezután tétovázni: „Míg élek, harcolok az ottomán holddal / Vígán buríttatom hazám hamujával”. És ebben a versben azt is bevallja, Horatius nyomán, szerénykedés nélkül, hogy műve nagy hírű, örök érvényű.

Zrínyi köteté tényleg világirodalmi súlyú alkotás. Hátborzongató méretű műveltség koncentrálódik benne anélkül, hogy észrevennénk. Észrevehetetlen egyértelműséggel „öszvecsingolódik” benne az antik és keresztény mitologikus beszédmód és a népdalokból is ismert archetipikus virágnyelv. Az eposzköltő hitele miatt is. De főleg azért, mert a magyar irodalomban a személyes, a lírikus én sohasem volt ennyire politikus. A lírikus problémája sohasem volt ennyire egyetemes. A személyes problémákat sohasem láttuk még ennyire fontosnak: egyben közösségi problémák, egyben a Világ problémái.

A lírai ént ugyanaz a tehetetlenség nyűgözi, ugyanattól az áfiumtól bódul el, és nem képes az üdvösség útját járni, mint a nemzet. A nemzetet ugyanaz téríti el a helyes útról, a világosság keresésétől, mint a Világot. Ugyanaz a Sötétség küzd a Világossággal a lírai énben, mint a világegyetemben, és ugyanez az összecsapás zajlik a harctereken is, a török és magyar seregek között.

Ilyen léptékű költő-gondolkodót keveset ismerünk. Dante például ilyen. Az *Isteni Színjáték* az emberiség megtisztulásának költeménye és az én üdvtörténete egyszerre. Ugyanúgy, mint a *Syrena*-kötet. Az egyén küzdelme a nemzet küzdelme. És a nemzet küzdelme a világ küzdelme.

Lehet fontosabb célunk, mint az üdvösség?

Nényei Pál (Budapest, 1974) drámaíró, tanár. Ne bántsod a Zrínyit! című köteté megjelenés előtt áll.



Szántó Veronika

## **A GONOSZ TANÍTÓMESTERE?**

**Az 500 éves fejedelem**

A machiavellianizmus-teszten mindössze 60 százalékot értem el. Az úgynevezett „Mach-szintem” reménytelenül alacsony. Régen szerepeltem ennyire gyatrán bármilyen teszten. A teszt összeállítói azt sem mulasztották el tudtomra adni, hogy maga Machiavelli sem lenne tőlem elragadtatva. Hát így állunk.

De nézzük a dolog jó oldalát. Az elért eredményem alapján azok közé tartozom, akik kitaranak amellett, hogy a világ nem velejéig romlott, és akik általában tartózkodnak embertársaik manipulálásától. Nem érttem egyet azzal az állítással, hogy az emberek többnyire előbb felejtik el szüleik halálát, mint anyagi javaik elvesztését, és a fontos emberekhez való törleszkedést sem tartottam elengedhetetlenül fontosnak. 60 százalékos eredményembe még az is belefért, hogy ne értsek egyet azzal a kijelentéssel, hogy a legtöbb ember jóindulatú, vagy hogy lehetséges minden tekintetben jónak lenni. Ezzel megmenekültem a teljes naivitás vádjától. Elvégre még mindig közelebb vagyok az abszolút machiavellistához, mint az abszolút antimachiavellistához.

A pszichológiai teszt állításai – amelyekkel egy ötfokozatú skálán lehet egyetérteni vagy egyet nem érteni – nagyrészt Machiavelli írásain, elsősorban *A fejedelem* és *a Beszélgetések Titus Livius első tíz könyvéről* című könyveken alapulnak, és segítségükkel megállapítható, hogy a tesztalanyra mennyire jellemzők az ún. machiavellista személyiségtípus karakterjegyei. Magyarul, hogy az illető mennyire képes érzelemmentesen szemlélni és elemezni társadalmi környezetét, hogy aztán saját javának előmozdítása érdekében manipulálja azt. Állítólag a tesztet a versenyszférában előszeretettel töltetik ki azokkal, akik valamilyen álláshelyre pályáznak, bár ezt az információt megerősíteni nem tudom. Azt is csak gyanítom, hogy nagyjából milyen típusú és presztízsű feladatkörök betöltésénél jelenthet előnyt az alacsony pontszám, és mikor jobb a magas.

Machiavelli tehát az üzleti életben is otthon van. 1998-ban volt az 500. évfordulója annak, hogy Machiavelli közszereplővé vált – a firenzei köztársaság második titkárává nevezték ki. Az évforduló alkalmából nagyszabású kon-

ferenciát rendeztek Manchesterben, amelyen az ünnepektől leszármazottai is részt vettek. A tudományos értekezlet a machiavellizmus menedzsmenthez és marketinghez fűződő viszonyát járta körül. S valóban, a multinacionális vállalat minden hájjal megkent, gátlástalan, a cég érdekeit mindenek fölé helyező vezérigazgatója vajon nem a késő huszadik századi machiavellizmus paradigmatis esete? „Jockey Ewingot – aki jó szerencsés volt egyébként apjának köszönhetően – »kegyetlennek ismerték, de ezzel a kegyetlenséggel rendbe szedte« az Olajtársaságot, amelynek prosperitást hozott, és az örökké lázadó részvényeseket is kibékítette” – állhatna akár *A fejedelem* modernizált változatában, ha Cesare Borgiát, az apját, VI. Sándor pápát, Romagna tartományt és lakóit a fenti kifejezésekre cserélnénk a szövegben.

Aligha volna lehetséges, hogy Machiavelli fejedelmének – és egész filozófiájának – e karikatúrája ilyen mélyen beleivódott volna a köztudatba, ha nem tartalmazna valami mély belátást az emberi természetről. Persze az, hogy az ember természeténél fogva jó-e vagy gonosz, hogy alapvetően társas vagy antiszociális lények vagyunk-e, filozófiai kérdés, amelynek az eldöntésére nem a természettudományok hivatottak, de nem is ez volt a célja azoknak a főemlékszemélyeknek és evolúciós pszichológusoknak, akik a machiavellianus intelligencia tézisének a nyolcvanas években felállították. Abból a megállapításból indultak ki, hogy a majmok – különösen az emberszabásúak – olyan intelligenciafelesleget tudhatnak magukénak, amely mindenképp magyarázatra szorul. A mindennapi betevő megszerzéséhez és a szaporodással járó fáradalmakhoz nem szükséges annyi elmeél, mint amennyivel ezek az állatok – s feltehetően őseink is – rendelkeztek. Mi okozhatta hát a kognitív képességek evolúciójának e megszaladását? Nem más – vélik a *Machiavellianus értelem* című tanulmánykötet szerzői –, mint hogy a csoportokban élő főemlékszemélyek idejük nagy részét azzal töltik, hogy megpróbálják kitalálni, mi járhat kollégáik fejében. Bonyolult szociális kapcsolatok szövődésében élve az az egyed érheti el a legnagyobb sikert, aki a legnagyobb biztonsággal tudja kikövetkeztetni a többiek szándékait, és azokat a saját maga javára fordítani. Sok ilyen kimagaslóan teljesítő elmeolvasó pedig a társadalmi viszonyok további bonyolódását eredményezi, amely újabb szelekciós kényszerként érvényesül a még ennél is briliánsabb elmék további evolúciójában. A cél azonban nemcsak – és talán nem is elsősorban – mások átverése és kihasználása, hanem a csalók lefűlése. Mindig akadnak olyanok, akik másoknak tett szolgálatok nélkül akarnak a társas együttélés jótéteményeiből részesülni. A potyautasok viszont nagy tömegben magának a közösségnek a létét veszélyeztetik. A nagy gond az, hogy a törtető és antiszociális elemek leghatásosabb el-

lenszere a saját fegyverük: a várható viselkedést csálhatatlanul kiszámító és annak alapján stratégiai döntéseket hozó machiavellianus értelem, ez a veszedelmesen hasznos kétélű fegyver.

Szerencsére nem kell eldöntenünk, ténylegesen mekkora szerepe volt ezeknek a körülményeknek az emberi elme és az emberi természet kialakulásában. De abba talán érdemes belegondolni, hogy a machiavellianus értelem – e jóra és rosszra egyaránt használható kétarcú hatalom – mintájára talán Machiavelli filozófiájára és magára Niccolòra sem kizárólag az elvetemültség doktrínájaként, illetve – Leo Strauss szavaival élve – a gonosz tanítómeseteként kellene tekinteni.

Ez utóbbi értelmezés persze kézenfekvőnek látszik. „A bölcs uralkodó ne legyen szótartó, ha ez a magatartás kárára válik” – tanácsolja Machiavelli a fejedelemnek. „Ha az emberek jók lennének, ez az elv kárt okozna; de mert gonosz indulatúak, nem tartanak be adott szavukat veled szemben; így hát neked sem kell megtartanod velük szemben. Különben is, a fejedelem mindig talál rá alkalmat, hogy csalárdságát jó színben tüntesse fel.” Annál is inkább megteheti ezt, mert „olyan ostobák az emberek, s olyannyira csak a mának élnek, hogy aki be akarja csapni őket, mindig megtalálja köztük az emberét.” (XVIII. fejezet, 58–59. old.)

A tanítómeseter arra inti az uralkodót, hogy mások vagyonának és asszonyainak elkobzásától tartózkodjon, de nem azért, mintha azt valami elfogadhatatlanul erkölcsstelen dolognak tartaná, hanem azért, mert ez – és ezek közül is elsősorban a vagyonek kobzás – az, ami a legkönnyebben váltja ki az alattvalók gyűlöletét és bosszúját, hiszen „hamarabb felejtik el az emberek tulajdon apjuk elvesztését, mint örökségük elvesztését.” (XVII. fejezet, 56. old.)

De vajon csak a fejedelem okulhat ezekből a jó tanácsokból? Machiavelli kevés számú, de elkötelezetten jóindulatú interpretátora úgy értelmezte ezt a művet, mint burkolt figyelmeztetést a mindenkor alattvalók, a nép (*popolo*) számára – felhívást arra, hogy legyenek résen, tartsák szemmel vezetőjük ténykedését, és saját jól felfogott érdekükben próbáljanak meg a jól csengő lózungok mögé látni. Noha valószínűleg túlzás, hogy ez lett volna az eredeti szerzői intenció is, hiszen mikor Niccolò látta, hogy irományával nem sokra megy a Medicinél, nem iparkodott azt a nagyközönség elé tárni, maga a gesztus – a sikeres hatalomgyakorláshoz szükséges alapelvek és praktikák összefoglalása – nem is lehet más, mint egy kétélű fegyver. S ne feledjük azt sem, hogy a politika színpadán nemcsak a nép és a fejedelem közt zajlik viadal, de a vezetők egymással is versengenek, miközben hivatásszerűen fürké-



szik egymás gondolatait és indítékait, és ha valamelyikük sikerrel jár ebben, annak azt is számításba kell vennie, hogy a másik vajon tudja-e, hogy kiismer- te az indítékait. Sőt, ha még erre a kérdésre is sikerülne választ találnia, tovább- ra is nyitott kérdés marad, hogy *erről* vajon van-e a másiknak tudomása. És va- lószínűleg az nyer ebben a játszmában, aki a legtovább képes követni és ér- telmezni a metareprezentációk szintjeit a sokszereplős – szerencsés esetben ismétlődő – fogolydilemmában.

Az sem véletlen, hogy *A fejedelem* fordulatos hatástörténetének egyik leg- első epizódja arról szól, hogyan próbálta az angol katolikus Reginald Pole fel- jelenteni királyát V. Károly császárnál, amiért VIII. Henrik az Anyaszentegyház tekintélye ellen intézett támadást, méghozzá *A fejedelem* iránymutatását kö- vetve – amely a jámbor Pole szerint nem is lehetett más, mint a Sátán műve. Nem tudhatta szegény, hogy a nem épp könyvmoly hírében álló császár egész pontosan négy könyvet olvasott élvezettel, amelyek között ott talál- ható *A fejedelem* is. És a másik három közül további kettőnek is ugyanaz a dia- bolikus figura volt a szerzője.

Természetesen ha a helyzet úgy hozta, hogy egy uralkodó nagy nyilván- osság előtt alkotott véleményt a műről, azt csakis a legmélyebb erkölcsi fel- háborodás hangján tehette. Ennek megfelelően amikor *A fejedelem* Nagy Fri- gyes porosz király kommentárjával – és Voltaire előszavával – megjelent fran- cia nyelven, az uralkodó Spinozához hasonlította Machiavellit, mondván, hogy kettejük hasonló nagyságrendű rombolást igyekeztek véghezvinni: az egyik a vallás, a másik a politika tekintélyét kívánta aláásni. Évszázadokon át egyetlen állami vezető sem óhajtotta, hogy Machiavellivel hozzák kapcsolatba, és ez így is maradt egészen Mussoliniig.

A számtalan lehetséges értelmezés közül, amelyeket az évszázadok kiter- meltek, egyikről sem jelenthetjük ki teljes magabiztossággal, hogy a realitás nyomát sem tartalmazza (ez alól csak *A fejedelem* fasiszta értelmezése jelent- het szabályt erősítő kivételt). Nem kell eldöntenünk, hogy a könyv útmutatás vagy figyelmeztetés – onnantól kezdve, hogy a nagy nyilvánosság elé került, értelemszerűen mindkettő. Abban sem kell állást foglalnunk, hogy melyik Ma- chiavelli az igazi – *A fejedelem* hatalomtechnikus szerzője, vagy a *Beszélgeté- sek* már-már plebejus elkötelezettségű írója. Anélkül, hogy az életműben rej- lő belső feszültségeket eltagadnánk, érdemes felfigyelnünk egy közös, bár a két műben kétségkívül eltérő megvilágításba helyezett motívumra. A *Beszél- getésekben* a törvények mind az uralkodót, a „hatalmasokat”, mind pedig a né- pet korlátozzák, és utóbbit különféle intézményes biztosítékok óvják az előb-

biek önkényeskedésével szemben. De hát a fejedelem sem egy minden tör- vény felett álló, a kivételes állapotról döntő szuverén! Persze ezt a kijelentést ebben a formában hiába is keresnénk a műben. De nem azt a – kivételes mó- don feltétlennek tetsző, nem csak bizonyos körülmények között érvényes – ta- nácsot adja-e Machiavelli, hogy az uralkodó tartóztassa meg magát az alatt- valók magántulajdonától? Ezt természetesen nem holmi alkotmányos jogok, hanem jóval alantasabb indokok támasztják alá: mindenekelőtt a bosszúálló, anyagias emberi természet. Machiavelli nem állítja azt Locke-kal, hogy a kor- mányzat célja a magántulajdon védelme, ezért, ha a hatalom megsérti e jo- got, az ellenszegülés indokoltá válik – az ő szeme előtt az erőszak eszkaláci- ója és annak kellemetlen következményei állhattak. Akárhogy is – annak a fe- jedelemnek, aki nyugodt szívvel elteheti láb alól rosszakaróit, tiszteletben kell tartania alattvalói magánéletét. Persze ahhoz már egy Machiavelli kell, hogy ezt a tételt úgy sikerüljön megfogalmazni, hogy az emberiség aztán évszá- zadokon át szörnyülködjön rajta, és még a machiavellizmus-teszt példamon- datai közé is bekerüljön.

Ahogy mondani szokás, ha valaki ellentmondásba keveredik Carl Schmitt-tel, a kivételes állapotról döntő szuverén briliáns huszadik századi szó- szólójával, akkor az illető annyira nem járhat tévúton. Ez már önmagában is arra utal, hogy Machiavelli mondanivalója – az aktuális ellenfél dehonesztálá- sánál túl – a liberális (és kevésbé liberális) demokráciákban is szolgálhat némi tanulsággal. Világossá tette, hogy a barát-ellenség viszony logikáját nem te- kinti a politika abszolút érvényű szervezőelvének, és hogy az interszubjektív viszonyok terén is kétséges az értéke. Amikor a legenda szerint a halálos ágyán gyóntatója felszólította, hogy a leghatározottabban utasítsa el a Sátán min- den ármánykodását, a nagybeteg Niccolò így felelt: „Azt hiszem, ez a pillanat nem a legalkalmasabb rá, hogy az ember ellenségeket szerezzen magának.”

**Szántó Veronika** (Budapest, 1980) biológus és filozófiatörténész. Disszertációját korai modern filozófiatörténetből írta. Az ELTE BTK Filozófia Intézetének tudományos munkatársa. Főként filozófiatörténettel és bioetikával foglalkozik.



Babiczky Tibor

## „ELFOGYOTT A GIN. KÉRSZ EGY NYUGTATÓT?”

F. Scott Fitzgerald Jegyzetfüzetei és az alkoholizmus<sup>1</sup>

Az alkoholizmus – habár mint jelenség végigkísérte az emberiség történelmét – viszonylag új keletű a betegségek között. Az alkoholizmus kifejezést egy Magnus Huss nevű orvos használta először 1849-ben, amikor az alkohol káros hatásairól értekezett. Ezután még több mint száz év telik el E. Morton Jellinek híres tanulmányának megjelenéséig, amelyet az alkoholizmust betegségnek tekintő elmélet alapjának tekintenek.

Nem csoda tehát, hogy Ernest Hemingway még a következőképpen ír a '20-as évek világáról, érintve F. Scott Fitzgerald személyét is: „Európában a bort akkoriban olyasminek tartottuk, mint ami egészséges és természetes, akár az étel, s ráadásul a boldogság, a jókedv és az élvezet fontos forrása. Bort inni nem volt sznobizmus, nem volt ingyencsés, és nem volt szertartás; éppoly magától értetődő volt, mint enni, s az én számomra éppoly szükséges is, eszembe se jutott volna, hogy étkezéskor ne igyam bort, almabort vagy sört. Szerettem minden bort, kivéve az édeset vagy édeskészet, meg a túl nehéz fajtákat, s velem sohase fordulhatott volna elő, hogy pár palack könnyű, száraz, fehér maconi olyan kémiai elváltozásokat idézzen elő, mint Scottnál, akit tökéletesen megbolondított. Igaz, ott volt még a reggeli whisky a Perrier-vel; erről azonban – nem ismervén az alkoholistákat – el se tudtam volna képzelni, hogy megártson valakinek, aki nyitott autót vezet esőben.”

Baleset végül nem lett a dologból, de Fitzgerald aznap este delirium tremenshez hasonló tüneteket produkált, aztán a halálfélelem – néhány dupla whisky hatására – egy csapásra elmúlt.

„Ez a baj az ivással, gondoltam, ahogy egy újabb italt töltöttem magamnak.

<sup>1</sup> Irodalom: Bukowski, Charles: *Nők*. Ford.: Pritz Péter, Budapest, Cartaphilus Kiadó, 2007; Chandler, Raymond: *Visszajátszás*. Ford.: Szentgyörgyi József, Budapest, Interpress Kiadó, IPM Könyvtár, 1987; Fitzgerald, F. Scott: *On Booze*. London, Picador, 2011; Hemingway, Ernest: *Vándorünnep*. Ford.: Göncz Árpád, Budapest, Európa Kiadó, 1968; Van Every, Dale: *The Notebooks of F. Scott Fitzgerald, Mar. 14. 2009*. [www.suite.io](http://www.suite.io)

Ha valami rossz történik, iszol, hogy elfeledd; ha valami jó történik, iszol, hogy megünnepeld; és ha semmi sem történik, iszol, hogy valami történjen” – írja Charles Bukowski a *Nők* című regényében. De amíg Bukowski alkoholizmusának – hasonlóképpen például Petri Györgyhoz – van egyfajta heroizmusa, addig F. Scott Fitzgeraldénak inkább a magatehetetlensége dominál. „Először magához veszel egy italt” – jegyezte meg egy alkalommal Fitzgerald –, „aztán az ital magához vesz még egy italt, aztán az ital magához vesz téged.”

Hemingway ijesztő és pontos portrét rajzol Fitzgeraldról a *Vándorünnep*-ben. A megismerkedésük napján vagyunk, az 1920-as évek elején, a párizsi Dingó bárban, mindössze két pohár pezsgő elfogyasztása után: „Apró cseppekben gyöngyözött az izzadság hosszú, hibátlan ír felsőajka fölött, s ez akkor volt, mikor a pillantásom az arcáról a lábszárára tévedt, néztem, milyen rövid a lába, ahogy ott ült a bárszéken. Aztán megint az arcára pillantottam, s egyszerre valami furcsa dolog történt. Amint a pezsgőspohárral a kezében ott ült a bárpultnál, a bőr mintha ráfeszült volna az arcára, mindaddig, míg arca duzzadsága teljesen le nem lohadt, aztán továbbszűkült a bőr, míg arca halálfejjé nem vált. Szeme besüppedt, tekintete elhalt, ajka szorosan összezárult, arcából kifutott a szín, viaszfehérré vált. Ez nem volt képzelődés. A szemem előtt lett az arcából szabályos halálfej, halotti maszk.”

Fitzgeraldnak azonban csak az egyik végzete volt az alkohol. A másik: a felesége, Zelda. Ő is alkoholista volt ugyanis, ráadásul az erőszakos – mi több: pszichotikus – fajta. „Zelda csúnyán másnapos volt” – idéz fel Hemingway egy napot, még a párizsi időszakból. „Előző éjjel fenn voltak a Montmartre-on, s most összekaptak azon, hogy Scott nem volt hajlandó berúgni. Elhatározta, mesélte Scott, hogy ezentúl szorgalmasan dolgozik, és nem iszik, most viszont Zelda úgy kezeli, mintha játékrontó vagy hangulatgyilkos volna. Ezt a két szót használta Zelda Scottra.” Kétségtelen, hogy Fitzgerald Zelda nélkül is alkoholista lett volna, de talán valamivel – ha nem is sokkal – több esélye lett volna. Vagy több ideje. Ami egy író esetében egy és ugyanaz. Bár ez is csak fikció. Ráadásul kísértetiesen emlékeztet Raymond Chandler *Visszajátszás* című regényének egyik bekezdésére: „Hellwig öt éve meghalt. Az orvosok megmondták neki, hogy vagy felhagy a piával, vagy nem él még egy évet se. Azt mondta, hogy ha nem ihat bármikor, akkor egyáltalán nem iszik. Abbahagyta, és egy év múlva meghalt.”

A nagy *Gatsby* szerzője végül negyvennégy évesen, szívinfarktuszban halt meg. Zelda négy évvel később követte, igaz, az ő halála nem „belülről”, hanem „kívülről” érkezett: kigyulladt a kórház, amelyben ápolták.

Jegyzetfüzetei csak öt évvel a halála után, 1945-ben láttak napvilágot, magyar nyelven pedig még nem jelentek meg. Több mint kétezer tételből áll össze az anyag, az egyszavas bejegyzésektől a többszáz szavas jelenetekeken át a párbeszéd-töredékekig. A témakörök huszonhárom alfabetikus jelölés szerint oszlanak el, például az „A” betű alatt az anekdoták („Anecdotes”), a „C” alatt a párbeszéd-ek („Conversations&things”) találhatóak.

A *Jegyzetfüzetek* bepillantást engednek Fitzgerald írói módszerébe, mutatják látásának érzékenységét, képalkotói világának zsenialitását (lásd például a barna portóis palackokról szóló szakaszt alább, a válogatásban).

Az alábbi válogatás alapja Fitzgerald alkoholhoz való viszonya volt. Találunk itt leírást, párbeszédet, verset, de még ételrecepteket is. A meglévő Fitzgerald-imidzshez hozzátenni nem tud ez a szelekció, de árnyalni talán képes lesz azt valamelyest.

---

## VÁLOGATÁS A JEGYZETFÜZETEKBŐL

„Figyelemre méltó lány volt, de aznap csak ittam egész álló nap. Nem számít, milyen hosszú élet vár rá, mindig tudni fogja, hogy meggyilkolt valakit.”

„Elfogyott a gin – mondta. – Kérsz egy nyugtatót? – tette hozzá sokat ígérően.”

„Igen, hógymem, e’magyarázom, ha fe’tétlenül szükséges. Nézze, fe’szed egy lányt és az beráncigálja egy bárba, ahol az égadta világon semmi keresnivalója nincs. Na, és akkor a kísérője egy kissé, mondjuk úgy, felönt a garatra, és elalszik, és akkor megjelenik egy fickó, aszongya: ‘Helló, cicabogár’, vagy valami ilyesmit, amit ezek a pinabubusok mondani szoknak. De kicsinál a csaj? Nem sikoltozhat, hiszen manapság má’ egyetlen igazi kishölgy sem sikoltozik, – neeem –, eccerűen csak benyúl a táskájába, rámarkol a Powell-féle boxerre – elsőbálozós méret, teszem hozzá – elereszt egy parasztlengőt, és püff!, a nagytestű barátunk má’ meg is feküdt.”

„Négyféle kiszereleésben lehet rendelni: *demi* (félliteres), *distingué* (literes), *formidable* (háromliteres) és *catastrophe* (ötliteres).”

„A könnyű szédülettel nézett elhomályosuló világ helyreállt; a könnyű szédület egyik pillanatról a másikra eltűnt belőle.”

„Csak az egyetemek maradtak, és a vidéki kocsmák. A parkok lehangolóak voltak, nem volt sör, és jobbára zene se. Maximum egy majomház vagy egy imitált francia *allé*. A gyerekeknek megfelelt – a felnőttek számára nem volt ott semmi.”

„Max Eastman – mint minden imbolygó járású emberről, róla is lerítt, hogy titkol valamit.”

„Evés előtt koktélok, ahogy az amerikaiak szokták, borok és brandy, mint a franciáknál, sör, ahogy a németeknél, whiskey szódával, angol szokás szerint, valamint – a '20-as évek elmúltak már – ez a nevetséges *mélange*, ami olyan, mint rémálmaim legszörnyűbb koktéjja.”

„Amikor már hat hónapja józan vagy, rájössz, hogy nem bírod elviselni azokat, akiket részegen szerettél.”

„A zenekarnak középkeletű pezsgőt küldeni – *soha* többé nem fordulhat elő.”

„Lonsdale: Ne igyál sokat, mert ha iszol, hibázni fogsz, valamint érzékeny leszel – a kettő közül egyik sem áll jól egy üzletembernek.”

„Lakáscímek a zsebemben – többnyire alkoholcsempészeké és pszichológusoké.”

„Kiment a fürdőszobába, és bedöntött egy adag karcos rövidet, amitől garantáltan felfordult a gyomra.”

„Két barna portóis palack tűnt fel előttünk az utcán, világító, fehér címkével, de kiderült, hogy két apáca az, keményített gallérral, akik lekicsinylő, szentfazék tekintettel méregettek minket, ahogy elhaladtunk.”

„Úgy vizelt, hogy az felért egy esti imával.”

„20 évesen részeg, 30 évesen roncs, 40 évesen halott.”

„21 évesen részeg, 31 évesen ember, 41 évesen érett, 51 évesen halott.”

„Kedvelem az írókat. Ha beszélsz hozzájuk, gyakran még válaszolnak is.”

„Az arcára hirtelen olyan kifejezés ült ki, amelyet csak filmes magazinok kimerítő tanulmányozásával lehet elsajátítani, és amely olyan, mint egy hosszú, szőke vágyakozás valamire – mintha egyetlen érzésben olvadna össze Shirley Temple fiatalsága, Clark Gable megkapó ereje és sármja, valamint Charles Laughton tehetsége –, és egy fényes mosoly kíséretében már el is tűnt a lány.”

„Minden olyan hiábavaló, mint megismételni egy álmot.”

„Nem vagy több a szememben egy hétköznapi, háromrészes öltönynél.”

„Anyák napján virágot küldtem egy fiatal lánynak.”

„A felejtés egyenlő a megbocsátással.”

„A nyár kugligolyója mozgásba lendült a felpuffadt Kék-Duna sávja fölött.”

„Ezüstös hangon rád köszön egy telefon.”

„A szálloda, amit választottunk – a Hotel de la Morgue – elég kicsi és csöndes volt, hogy még a legkifinomultabb ízlésűeknek is megfeleljen.”

„Aztán éveken keresztül részeg voltam, és aztán meghaltam.”

## SZOMORÚ VÉGKIFEJLET

„Elegünk van a látogatókból”, mondtuk;  
hogy órák hosszat csak ücsörögnek itt;  
hogy felcsöngetnek, mikor az ágyat bontjuk;  
hogy itt ragadnak, mert – kinéznek – „Esik”;  
hogy akkor jönnek, ha unottak s ha baj van –  
szívünk palackjából szürcsölték a nedűt,  
s ha kiürült, a vidám horda hajnalban,  
a Rubáijátot üvöltve, tovatűnt.  
Bujkáltam: „Éppen dolgozom”, kiabáltam;  
nem nyitottam ajtót, s ha mégis, borostásan;  
„Himlős lett a szakács, meghalt”; „Nincs gin a házban”;  
sokféle meredek mesét kitaláltam.  
Fénytelen tekintet, nyers modor fogadott  
minden ripőköt és minden barátot –  
az okos és szép nagymenők vették a lapot,  
s kerestek maguknak másik Ararátot.

Csakhogy a hülyék, az üresek, a durvák –  
megannyi nagybeszédű, hápogó magány –  
kik úgy érezték, eddig őket kitérták,  
rajzani kezdtek, mint vadméhek a fán.  
Azt gondolták, a hallgatásunk: megértés;  
a nyers modorunk: saját családi átkuk –  
így alakult: nem vagyunk már a „krém”, és  
kiket látni érdemes, többé sose látjuk.

---

## [CÍM NÉLKÜL]

Megadom magam, ne aggódj.  
Elhajlás az élet, hosszú a nap,  
a legjobb mégis ülni csak  
az éj szelíd trónján.

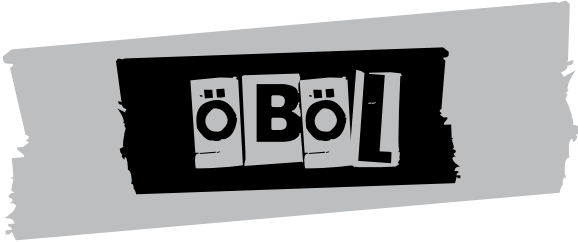
## HOGYAN FOGYASSZUK EL A MARADÉK PULYKÁT? RITKA RECEPTEK

A hálaadás utáni időszakban nemzetünk hű polgárainak hűtőszekrénye még mindig plafonig van tömve az ünnepi pulyka maradványaival, amely madár méretének már csak a látványa is heveny szédülésrohamot válthat ki az óvatlan szemlélőből. Elérkezettnek vélem tehát az időt, hogy – öreg ínyencként – megosszam a maradékok felhasználását érintő tapasztalataim gyümölcsét a közönséggel. Az alábbi receptek némelyike már generációk óta öröklődik a családban. (Az öröklődés kérdése pedig általában akkor merül fel, amikor beáll a hullamerevség.) Hosszú évek gyűjtőmunkája áll a receptek mögött; régi szakácskönyvek, a Zarándok Atyák megsárgult naplói, levélkatalógusok, golfütők és szemetesvödrök biztosították az anyagot. A receptek mindegyike garantáltan jól bevált – sírkövek ezrei tanúsítják ezt Amerika-szerte.

Lássuk tehát:

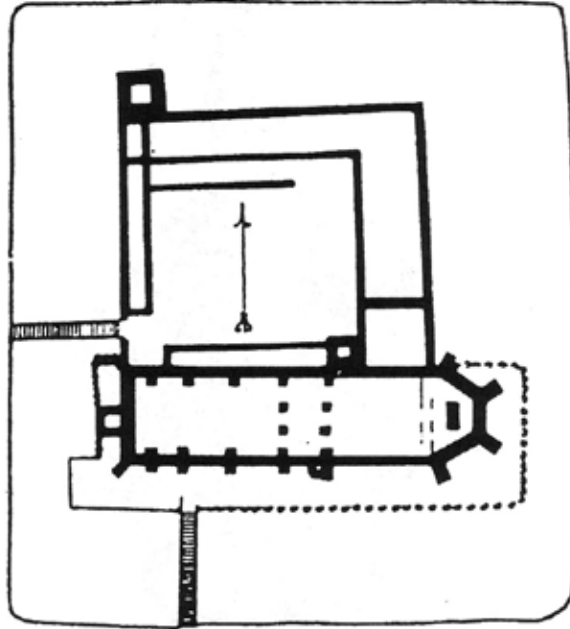
(1.) Pulykakoktél: Egy nagyobb pulykához adjunk egy gallon vermouthiset, valamint egy demizson Angostura Bittert. Rázzuk össze.

(12.) Pulyka whiskeyszósszal: Ez a recept négy személyre szól. Szerezzünk egy gallon whiskeyt, és hagyjuk pár órát érni. Töltsük szét négyfelé, egyenlő arányban, és fogyasszuk el. A pulykát másnap adjuk hozzá, apránként, folyamatos kavargás mellett.

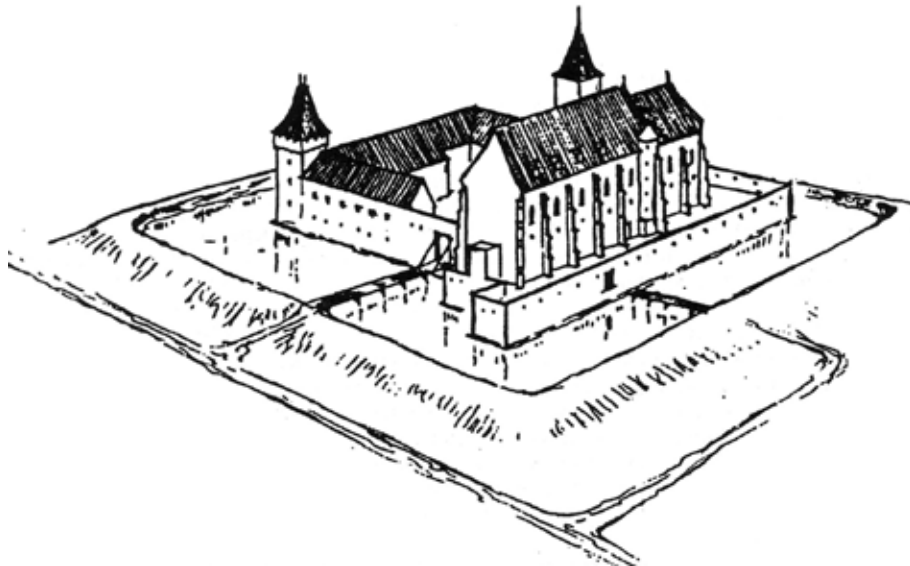
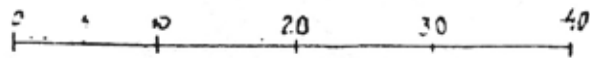


Szántó Endre

## A TÖRÖKKORI HÉVÍZ (1526–1606)



K este



A mohácsi vereség után Zala vármegye felváltva tartozott Habsburg Ferdinánd és Szapolyai János érdekszférájába, de a Balaton környékén többnyire a Ferdinánd-pártiak szerezhettek birtokot. Az első portyázó török csapatok 1532-ben, a kőszegi ostrommal záruló hadjárat idején jelentek meg. Kürtössy János zalavári várnagy arról tudósította Nádasdy Tamást, hogy csaknem a vár összes birtoka elpusztult.

Mivel délről Kanizsa állta a török útját, a fő támadások a fehérvári szandzsák felől érték a mai Hévíz területén lévő falvakat. Mint például 1550-ben: „Továbbá Kegyelmednek egyéb újságot nem írhatok, hanem hogy ... az törökök ismét rabláznak ide mifelénk ... Bérnél, Simeg és Tadik (Tátika) között ment el a had, Szent Gerótna hat házat égettek, azon ismét egy falut is elégettek, Szent Geróttal fogva Csányig és Szent Györgyvárig mondják, hogy rablottak...” – írta Nádasdy Tamás főkapitánynak a felesége.

Veszprém 1552. évi eleste után teljesen rászakadt a környékre a török világ. Az egyházmegye püspöki székhelye Sümeg lett. Bécs számára is sürgetővé vált a végvárak kiépítése. A keszthelyi ferences rendházban az 1550-es évek elejétől Gersei Pethő III. János magánkatonasága állomásozott. Korszerű vár nem állt a Balaton mentén, csak 13-14. századi eredetű hegyi várak. Ezek nem tudták feltartani az ellenséget, csak a portyázó hadak ellen nyújtottak oltalmat. Miután 1555-ben Kaposvár is elesett, Kanizsa és Keszthely vára állandó célpont lett.

A hódoltság peremén a szpáhik a magyar végvárak kapitányaival megegyezve közösen adóztatták a jobbágyokat. Ezekkel a „közös” falvakkal a király igyekezett kíméletesebben bánni – csak felét fizették a királyi adónak. A szántói székhez tartozó falvak például pont ezért akarták magukat hódolt falunak minősíteni...

1560 őszén török rablóserég dúlta fel a mai Hévíz területét. „Hosszúpáhot, Németpáhot, Sármelléket, Egregyet és az több környül való falvakat az törökök elrabolták és az Balaton jegén mentek vissza a rabokkal” – írta Devecseri Choron János a nádornak. A török a rajtaütés során Egregyről 79 személyt hurcolt el, szinte néptelenné téve a falut. Egy 1561. június 15-én kelt, Nádasdy Tamáshoz írt jelentésben az áll, hogy Hosszúpáh, Németpáh és Szentandrás-páh is elveszett. Mezőlaky Ferenc zalavári apát szerint Hamza bég nem engedte, hogy ezeket felprédálják,

Szentgyörgy, Mánd, Köszvényes, Sármellék, Égenföld, Zalavár és Hídvég községet viszont el kell pusztítani. Ekkor néptelenedett el Egregy és Szentandráspáh. Az egregyi román kori templom átvészelte a török kort – ma is áll.

Az 1566-os nagy török hadjárat után a hódoltsági terület elérte Keszthelyt. *Ifjú Pethő János* királyi parancsra saját költségén végvárrá alakította át a keszthelyi kastort. A munka 1567 nyarán fejeződött be. Az átalakítás utáni állapotokat rögzítette *Giulio Turco* itáliai várépítész (lásd a képen). Szükség is volt az átalakításra: *Ali* koppányi bég békeidőben is fosztogatta Zalát. *Huszár Péter* írja 1589-ben: „*Tátika várát kifosztották a törökök. Ugyanők meglepték a keszthelyi vásárt, s többi közt nyolc pápai kereskedőt is elvittek.*”

A portyázások időszaka 1591-ben, a 15 éves háború kezdetével ért véget. Innen a német és vallon zsoldosok, onnan a törökök tarolták le a falvakat. 1600-ban a török elfoglalta a környék legfontosabb várát, Kanizsát. Sebtében megerősítették, és „*mind meghódoltatták az falukat Szaláságban.*” Az erős kanizsai török végvár békében állandó fenyegetés, háborúban pedig a dunántúli hadjáratok kiindulópontja volt.

A 16-17. században emelkedett a Balaton vízállása, a tó pedig visszaduzzasztotta a Hévíz-völgy patakjait, így a vidék mocsarasodni kezdett. A zalavári és szentgyörgyvári mocsárvár mellett továbbra is a kis palánkvárak jelentették a védelmet. A még most is élő alsópáhoki szájhagyomány szerint a lakosság a keszthelyi, szentgyörgyvári, zalavári véghelyek helyett gyakran a szőlőhegyet választotta. Ott a háború miatt már évek óta nem metszték a szőlőt, így alkalmas volt búvóhelynek.

A tizenöt éves háborúban elesett *Pethő Kristóf*, a keszthelyi vár kapitánya is, aki a mai Öreglak ostrománál halt hősi halált 1602-ben. Utódja *Osztopáni Perneszi György* lett – az ő idejére esik a keszthelyi vár megerősítése. Erről az 1604. évi országgyűlés rendelkezett: a korábbi palánkvárat kőerődítménnyé alakították, a város egy részét pedig vizesárokka és palánkkal vették körül.



